

TARTALOM

<i>Kedves Olvasóink!</i>	2
<i>Csúcs Sándor: Még egyszer a harminc évről</i>	3
<i>A Finnugor Népek VIII. Világkongresszusa</i>	8
<i>Áder János köztársasági elnök üzenete a Finnugor Népek Világkongresszusához</i>	10
<i>Antal M. Gergely: Finnugor Világkongresszus 2021 – hivatalos és mégis baráti</i>	12
<i>Radóci Virág: VIII. Finnugor Világkongresszus</i>	15
<i>Pusztay János: Bevezető megjegyzések a Tömeztájékoztatói eszközök c. szekció ülésén</i>	18
<i>A VIII. Finnugor Világkongresszus zárónyilatkozata</i>	22
<i>Csúcs Sándor: Nanovfszky György</i>	27
<i>Csúcs Sándor: Új Reguly-kiállítás Zircen</i>	28
<i>Kemecsi Lajos: Megnyitó beszéd</i>	31
<i>Bereczki András: Néhány személyes gondolat</i> <i>az észt–magyar kapcsolatok utóbbi negyedszázadáról</i>	34
<i>Taastulemine. Eesti esindajad Ungaris 1991–2021. Visszatérés.</i> <i>Észtország képviselői Magyarországon 1991–2021 (Benedek Nóra ismertetése)</i>	36
<i>Nagy Katalin: 105 éve született Anna Konykova manysi írónő</i> <i>„A mesék után szépeket álmodik az ember...”</i>	38

A címlapon kéteurós érme,
amelyet az Észt Bank a Világkongresszus alkalmából adott ki

Finnugor Világ

A Reguly Társaság Értesítője

Szerkeszti: Csúcs Sándor (felelős szerkesztő), Molnár Zoltán

Szerkesztőség: Reguly Társaság: 2083 Solymár, Hóvirág u. 47.
Villanyposta: Csucs@btk.ppke.hu

Kiadja a Reguly Társaság a Finnugor Világkongresszus Magyar Nemzeti Szervezete közreműködésével

A társaság tagjai a lapot tagdíjuk fejében kapják. Tagdíj: dolgozóknak 2000 Ft, nyugdíjasoknak, diákoknak: 1000 Ft. Bankszámlaszámunk: 11101404–19664314–36000001.

© Waldberg Bt. Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, az adatfeldolgozó rendszerekbe való bevétel, nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes részeket illetően is.

HU ISSN 1416-776X * Printed in Hungary

Finnugor Világ

A Reguly Társaság Értesítője

XXVI. évfolyam, 3. szám

2021. szeptember

Kedves Olvasóink!

Tavaly decemberben ünnepelte 70. születésnapját Csepregi Márta, sok éven át Társaságunk alelnöke. Az évfordulóról mi is megemlékeztünk 2020/4. számunkban. A járványhelyzet idén nyáron lehetővé tette, hogy személyesen is köszöntessük az ünnepeltet. Erre 2021. június 11-én került sor a Nyelvtudományi Intézet kertjében, részben on-line formában. Így Márta külföldi barátai is részt vehettek az ünneplésben. Kedvükért az esemény két nyelven (magyarul és oroszul) folyt. Elsőként Prószéky Gábor igazgató köszöntötte az ünnepeltet, majd Bereczki András az ELTE Finnugor Tanszékének vezetője következett. Lázár Katalin énekkel köszöntött, Kerezsi Ágnes és Gugán Katalin pedig a jubiléus tiszteletére összeállított *Hanti hadak, manysi mesék* c. emlékkönyvet mutatta be, amelynek egyelőre egyetlen kinyomtatott példányát átnyújtották Csepregi Mártának. (A kötet elektronikus változata letölthető a Nyelvtudományi Intézet honlapjáról. Egy későbbi számunkban részletes ismertetést közlünk róla. Addig is mindenkinek azt ajánljuk, hogy töltsse le és ismerkedjen meg vele.) Kubinyi Katától megtudtuk, hogy készülöben van egy másik elektronikus kötet is *Varia fenno-estonica* címmel. (Ez lapzártáig még nem készült el. De remélhetőleg az ősz folyamán olvasható lesz.) Az ünnepelt meghatódottan válaszolt a köszöntésekre. A jó hangulatú, családias ünnepség koccintással ért véget.

Mostani számunkban aktuális események dominálnak: Újabb cikket írtam Társaságunk 30 éves évfordulójáról, több írásban számolunk be a nyár eleji Finnugor Világkongresszusról és tudósítunk a nemrég újra megnyitott zirci Reguly-kiállításról is. Két cikkben foglalkozunk a magyar – észt diplomáciai kapcsolatokkal és megemlékezünk a híres manysi mesemondó Anna Konykova születésének 105. évfordulójáról. Ez utóbbit az is indokolja, hogy szeptember elején megjelent az *Anne anyó meséi* c. kötet, amelyet Nagy Katalin fordított és szerkesztett, és a kiadás költségeit is ő fedezte.

Tájékoztató elmondom még, hogy idén a Rokon Népek Napját október 16-án Zircen ünnepeljük a Reguly Antal Múzeummal közösen. A tavalyról a járvány miatt idénre halasztott tisztújító közgyűlésünkre előreláthatólag október 21-én kerül sor. Ugyanaznap lesz az MTA Uráli Nyelvészeti Munkabizottsága által szervezett *Sajnovics-emlékülés*. Ez is tavalyról került át az idei évre, ugyanis 2020-ban ünnepeltük a finnugor nyelvhasználat úttörőjének a *Demonstratio*-nak 250. évfordulóját. Mindezekről következő számunkban olvashatnak majd beszámolókat.

A napokban kaptam a NAV értesítését arról, hogy idén 31 206 forintot kapunk az SzJA 1%-ának felajánlásából. Az összeg évről-évre kevesebb. Ideje lenne, hogy szélesebb körben is ismertté tegyük Társaságunkat. Így talán több támogatót szerezhetnénk.

Csúcs Sándor

Még egyszer a harminc évről

Évfordulós cikkeimhez folyamatosan gyűjtöttem, sőt még most is gyűjtöm az anyagot, ami így egyre nőtt-növekedett. Elég hamar rádöbbsentem, hogy Társaságunk életének és működésének krónikájával lapunk egész évfolyamát meg tudnám tölteni. Azt is hamar beláttam azonban, hogy az események, témák részletes felsorolására és bemutatására nincs szükség, hiszen annak idején a Finnugor Világban beszámoltunk róluk. Ezért mindkét írásomhoz négy-négy témát választottam ki. Olyanokat, amelyeket fontosaknak tartok, amelyekről – véleményem szerint – fiatalabb tagjainknak és olvasóinknak is érdemes tudni.

Reguly Antal emlékének ápolása

Ez a feladat alapszabályunkban első helyen szerepel a Reguly Társaság céljai között. Ezért 1994-ben az *Értesítő* 8. számában megemlékeztünk névadónk születésének 175. évfordulójáról.

1995-ben Reguly-szimpoziumot szerveztünk akkori elnökünk Nyirkos István vezetésével a VIII. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson (Jyväskylä, Finnország). A résztvevők a közeli Laukaa községbe is ellátogattak, ahol Reguly Antal 1840-ben több hónapot töltött. Felkeresték Taimi Kananen tanárnőt is, aki Reguly finnországi éveinek kutatásával foglalkozott.

1999. február 10-én tartott közgyűlésünkön Schmidt Éva tartott előadást *Reguly Antal öröksége és újraéledése* címmel. Ebben elmondta, hogyan szeretné megismertetni a mai manysikat és hantikát a Reguly által gyűjtött gazdag népköltészeti anyaggal, hiszen az az ő szellemi örökségük.

2008-ban volt Reguly halálának 150. évfordulója. Ebből az alkalomból szülővárosában Zircen Emlékbizottságot alapítottak Illés Ferenc alelnökünk vezetésével és július 11–12-én nemzetközi konferenciát szerveztek. Ezen Társaságunk több tagja is előadást tartott.

2013. október 17-én nyílt meg az új Reguly-kiállítás Zircen. Erről beszámoltunk a Finnugor Világ 2013/4. számában és közzeltük Németh Gábor könyvtár-igazgató megnyitó beszédét is.

2019-ben ünnepeltük Reguly Antal születésének kétszázadik évfordulóját. Az év folyamán több szervezet és intézmény emlékezett meg az évfordulóról. Ezek ugyan nem a mi rendezvényeink voltak, de Társaságunk és tagjaink mindegyikben aktív részt vállaltak.

Az év első finnugor vonatkozású eseményén, a debreceni Finnugor Szemináriumon (január 11–12.) Csúcs Sándor Reguly pályakezdéséről tartott előadást, Gulyás Zoltán pedig Reguly uráli térképét és az abból készült adatbázist mutatta be.

A Finnugor Világ márciusi számában jelent meg a Reguly életét bemutató cikksorozat első része, amelyet az év folyamán még három követett.

Április 12-i közgyűlésünkön Reguly számiföldi útjáról beszélt Csúcs Sándor. Lapunk júniusi számában mondtuk el, hogy Ruttkay-Miklián Eszter a zirci Reguly Antal múzeum igazgatója a 2019. július 11-től 2020. augusztus 23-ig terjedő időszakra Reguly-évet hirdetett meg.

Reguly Antal születésnapja alkalmából négy napos fesztivált rendezett Zircen a múzeum igazgatója és munkatársai. Ezen Társaságunk tagjai előadásokat tartottak, továbbá mi vállaltuk a Reguly vándorkiállítás posztereinek nyomtatási költségeit, és gondoskodtunk a kiállítás szállításáról a későbbi helyszínekre. Ekkor került sor Gulyás Zoltán köyvének (Reguly Antal térképészeti munkássága) bemutatójára is. A művet Zaicz Gábor ismertette a Finnugor Világ decemberi számában.

Szeptember 3-án és 4-én az érdi Magyar Földrajzi Múzeum rendezett Reguly Konferenciát. Ezen szinte valamennyi előadást Társaságunk tagjai tartották és a vándorkiállítást is megtekinthették a résztvevők. Az érdi konferencia anyaga várhatóan idén ősszel jelenik meg.

Szeptember 27-én, a Kutatók Éjszakáján az ELTE Finnugor Tanszéke, illetve Szíj Enikő szervezett megemlékezést az Egyetemi Könyvtárban, Reguly munkahelyén. Ezen mind a hét előadást Társaságunk tagjai tartották és itt is felállítottuk a vándorkiállítást.

A kiállítás sikert aratott azon a tudományos ülészen is, amelyre október 17-én került sor a Magyar Tudományos Akadémia székházában. Talán mondanom sem kell, hogy az ülészen előadói jórészt a Reguly Társaság tagjai közül kerültek ki. Az ülészen fellépett Vera Kondratyeva szurguti hanti énekes és megtekinthettük Olga Kornyienko egyik dokumentumfilmjét. A Szibériából érkezett vendégek négy további helyszínen léptek fel. Megtisztelő volt számunkra, hogy vállalhattuk magyarországi tartózkodásuk költségeinek egy részét és közreműködhattunk utaztatásukban is. Az ülészen elhangzott előadások 2021 januárjában megjelentek a Magyar Tudomány c., az interneten is olvasható folyóiratban.

Október 19-én a Rokon Népek Napja keretében megkoszorúztuk Reguly Antal síremlékét a Kerepesi Temetőben.

A megemlékezések igazán méltó helyen, a Parlament Delegációs Termében 2019. november 8-án rendezett emléküléssel zárultak le. Az emlékülés megszervezése Rubovszky Éva asszonynak a Finnugor Népek Világkongresszusa Magyar Nemzeti Szervezete elnökének köszönhető.

A teljesség kedvéért említettem meg, hogy a Magyar Nyelvtudományi Társaság is megemlékezett a jubileumról: 2019. december 10-én Szíj Enikő tartott előadást Reguly Antal anyanyelve, nyelvismerete, nyelv- és betűhasználatára címmel.

Ha jól számoltam, az eddig felsorolt eseményeken Társaságunk tagjai összesen 37 előadást tartottak. Ők voltak a szerzői annak a cikksorozatnak is, amelyet

Ruttkay-Miklián Eszter kezdeményezésére az Élet és tudomány 2019-ben és 2020-ban közölt Regulyról. Eszteren kívül Lázár Katalin, Klima László, Gulyás Zoltán, Csepregi Márta és Csúcs Sándor volt az egyes cikkek szerzője.

A Reguly-év eseményei 2020-ban is folytatódtak. Január 10-én a Nyelvtudományi Intézetben rendezett Finnugor Szemináriumon Csúcs Sándor mutatta be Reguly Antal. Élete és műve c. 2019-ben elkészült könyvét, amely azután júniusban jelent meg.

2020. július 11-én Reguly Fesztivál kezdődött Zircen, 2020. augusztus 23-án, Reguly Antal halálának napján családi ünnepséggel zárult le a Reguly-év.

2021. július 9. és 11. között ismét megrendezték a Reguly-fesztivált Zircen, 2021. szeptember 14-én pedig sor került a régen várt új, állandó Reguly-kiállítás megnyitására. Társaságunk minden itt megemlégett zirci rendezvényen képviseltette magát.

Természetesen a Finnugor Világ is kivette részét az ünneplésből. Minden Regulyval kapcsolatos eseményről részletes beszámolót közzeltünk, megjelenttük a már említett cikksorozatot Reguly életéről. Több cikkünk is foglalkozott vele kapcsolatos témákkal, így 2019 szeptemberi számunkban jelent meg Ruttkay-Miklián Eszter írása: Regulyversum, Kutatási terv Reguly Antal hagyatékának közzétételére. Sipos Máriának két tanulmányát közzeltük a Reguly gyűjtött hanti hősénekekről (2020 június, 2021 március). Megemléendő még Csúcs Sándor Reguly és Sjögren c. cikke (2020 június) és Zaicz Gábor ismertetése Gulyás Zoltán könyvéről (2019 december).

Gazdálkodás és pénzügyek

Az elmúlt harminc évben Társaságunk többnyire nevésségesen kis összeggel gazdálkodhatott. Folyamatos és eredményes működésünket az tette lehetővé, hogy tagjaink, munkatársaink és szerzőink mindig bármiféle anyagi igény nélkül, önkéntesként dolgoztak a Társaság és lapunk érdekében. Köszönet mindnyájuknak!

Bevételeink a tagdíjkból, az SzJA 1%-ának felajánlásából és (1999 óta) a Finnugor Népek Világkongresszusa Magyar Nemzeti Szervezete (FNVK MNSz) által nyújtott támogatásból állnak. A tagdíj eleinte évi 400 forint (diákoknak és nyugdíjasoknak 200 forint) volt, 2005-ben évi 1000 (500) forintra, 2015-ben pedig évi 2000 (1000) forintra emeltük.

Kiadásaink között a legnagyobb tételt a *Finnugor Világ* nyomda- és postai költségei jelentették és jelentik. Mint már az első cikkben írtam, a postai díjak drasztikus, az infláció átlagos mértékét messze meghaladó emelése arra kényszerített bennünket, hogy radikálisan csökkentjük a példányszámot. Ezzel egyidejűleg 2012-től elérhetővé tettük lapunkat a honlapunkon.

Szerény anyagi lehetőségeink ellenére biztosítani tudtuk pályázataink díjazását, támogatni tudtuk finnugor szakos diákok és doktoranduszok utazását az

IFUSCO-ra¹, vállalhattuk a Rokon Népek Napja és más rendezvények költségeit. Mindezt elsősorban a FNVK MNSz-től kapott összegek tették lehetővé. 2019-ben támogattuk az ún. rendhagyó magyarórákat, amelyeket az ELTE finnugor szakos diákjai és doktoranduszai tartottak több középiskolában. 2003-ban nagyobb összegű könyvvásárlással támogattuk Nagy Katalin műfordítói és a finnugor irodalmakat népszerűsítő tevékenységét.

Eredeti terveinkben nem szerepelt, de egyesületünk státusza lehetővé tette, hogy vállaljuk különböző tudományos rendezvények pénzügyi lebonyolítását. Így 2007-ben részt vettünk a veszélyeztetett nyelvekkel foglalkozó pécsi nemzetközi konferencia gazdasági ügyintézésében, intéztük 2010-ben a piliscsabai XI. Nemzetközi Finnugor Kongresszus, valamint 2015-ben a pécsi IFUSCO pénzügeit. Ezek a rendezvények gyarapították szakértelmünket és némi anyagi hasznot jelentettek Társaságunk számára.

Kiadványok és egyebek

Kiadványaink közül legfontosabbak az *Értesítő* számai és a *Finnugor Világ* általunk szerkesztett 22 teljes évfolyama. 2016-ban kiadtunk egy tagjaink fotóival illusztrált falinaptárt a 2017. évre. 2019-ben, illetve 2020-ban kiadtuk Csúcs Sándor két könyvét (*Miért finnugor nyelv a magyar?* és *Reguly Antal – Élete és műve*).

2012-ben készült el a *Madártávlatból* c. az interneten elérhető interaktív szemléltető anyag a finnugor népekről és nyelvekről. Ezt Társaságunk tagjai (Csepregi Márta, Oszkó Beatrix, Ruttkay-Miklián Eszter és Salánki Zsuzsa) szerkesztették, költségeit a FNVK MNSz fizette.

2007-ben már négy kölcsönözhető fotókiállításunk volt. Ezeket magunk állítottuk össze, jórészt tagjaink fotóiból. A képek hanti, nyenyec és udmurt nyelvrokonaink életét mutatják be a szükséges magyarázatokkal ellátva. 2018 óta Duray Zsuzsa, Tamás Ildikó és Várnai Zsuzsa képeiből összeállított számi (lapp) fotókiállításunk is van.

Mint korábban már említettem, a Reguly Társaság honlapja 2012 óta működik.

Partnereink

A különböző témák kapcsán már többször is említettem partnereinket. Szükségesnek és illendőnek tartom, hogy kerek évfordulónk kapcsán külön is megemlékezzem róluk. Mint egész írásom, ez a rész is óhatatlanul szubjektív lesz, és már

¹ IFUSCO = a finnugor szakos diákok és doktoranduszok rendszeresen megtartott nemzetközi konferenciája

előre elnézést kérek azoktól, akiket esetleg kifelejték. Ez semmi esetre sem szándékos, kizárólag romló memóriám számlájára írandó.

Legfontosabb hazai partnerünk 1999 óta a *Finnugor Népek Világkongresszusa Magyar Nemzeti Szervezete (FNVK MNSz)*. Az egyesület anyagilag támogatja Társaságunkat, mi pedig információs fórumot biztosítunk számukra, lapunkban rendszeresen beszámolunk a világkongresszusokról és más eseményekről. Együttműködésünk harmonikus, számos közös rendezvényünk volt. Nagyra értékeljük a szervezet elnökének, Rubovszky Éva asszonynak áldozatos munkáját a finnugor ügy érdekében.

A zirci *Reguly Antal Múzeum* korábbi és jelenlegi igazgatója (Illés Ferenc és Ruttkay-Miklián Eszter) évekig alelnöke volt Társaságunknak. Ez az összefonódás eleve garantálta a jó kapcsolatokat. Ezen felül magától értetődő, hogy Társaságunk számára nagyon fontos mindaz, ami Zircen történik. Ezért tőlünk telhetően mindenféle módon támogattuk a múzeum tevékenységét.

Jó partnernek bizonyult a budapesti *Kalevala Baráti Kör* és a *Magyar-Észt Társaság* is. Több alkalommal is közösen szerveztük a megemlékezést a Rokon Népek Napjáról, illetve szívesen adtunk helyet a finn és észt tárgyú írásoknak lapunkban.

Talán nem mindenki tudja, hogy 1995 óta működik a magyar parlamentben a *Magyar-finnugor Baráti Tagozat*. Az ő tevékenységük a világkongresszusokra koncentrálódik, és közreműködtek a parlamenti Reguly-ünnepség szervezésében is.

Fontos és jó partnerünk az ELTE *Finnugor Tanszéke* is. Nemcsak azért, mert a tanszék munkatársai közül hatan is tagjai vezetőségünknek, hanem azért is, mert sokszor gondoskodtak rendezvényeink helyszínéről és programjáról. Mindig segítettek, ha szükség volt rá. Külön ki kell emelni, hogy Molnár Zoltán a tanszék könyvtárosa a kezdetektől ellátja kiadványainknál a technikai szerkesztő felelőségteljes feladatát.

Mint előző cikkemben említettem, 2009-ig a *Nyelvtudományi Intézetben* volt Társaságunk székhelye. Bár székhelyünket áthelyeztük, az Intézet szükség esetén azóta is helyet ad rendezvényeinknek és mindig számíthatunk a Finnugor Osztályon dolgozó vezetőségi tagjaink segítségére is.

Külföldi partnereink közül kettőt említék meg a finn *M. A. Castrén Társaság*ot és az észt *Fenno-Ugria Asutus*-t. Ezek a szervezetek hasonló célok érdekében dolgoznak, mint mi, de jóval kedvezőbb körülmények között. Nagyságrendekkel nagyobb állami támogatást kapnak, mint mi. Ebből futja saját irodára, fizetett alkalmazott foglalkoztatására és az oroszországi rokon népek bőkezű kulturális támogatására. Mind a finn, mind az észt szervezettel jó a kapcsolatunk, kölcsönös kiadványcsere révén tájékoztatjuk egymást tevékenységünkről.

Alkalmi partnereink közül első cikkemben felsoroltam azokat az iskolákat és kulturális intézményeket, amelyek helyet adtak egy-egy rendezvényünknek. Ehhez most annyit tennék hozzá, hogy partnereinknek tekintjük azokat a tanuló-

kat, akik részt vettek három rajzpályázatunk egyikén, és azokat is, akik munkájukkal két műfordítói pályázatunk eredményességéhez járultak hozzá.

Visszatekintve az elmúlt harminc évre abban reménykedem, hogy nem dolgoztunk hiába. Talán sikerült az alapszabályunkba foglalt célokat legalább részben megvalósítani és oszlatni a fejekben a nyelvrokonsággal és a nyelvrokonsággal kapcsolatos homályt, annak ellenére, hogy manapság reneszánszukat élik a tudománytalan nyelv- és néprokonítási elméletek, amelyek már egyes tankönyvekbe is befurakodtak.

Jómagam szívesen dolgoztam a Reguly Társaság érdekében, annál is inkább, mert ez munka jól kiegészítette kutatói és oktatói tevékenységemet. Sok értékes és kedves emberrel dolgozhattam együtt, lelkesedésük erősítette saját motivációm. Hiszek abban, hogy lesznek fiatalok, akik sikerrel vezetik a Reguly Társaságot a következő harminc évben.

Csúcs Sándor

A Finnugor Népek VIII. Világkongresszusa

A tavalyról a járvány miatt idénre halasztott kongresszusra június 16. és 18. között került sor az észtországi Tartuban, félig jelenléti, félig on-line formában. Magyarországról kisebb küldöttség utazott a helyszínre, de többen itthonról is figyelemmel kísértük.

Az első napi plenáris ülést videoüzenetben köszöntötte Áder János a Magyar Köztársaság elnöke (beszédét alább teljes terjedelmében közöljük), Kersti Kaljulaid észt elnök-asszony, Sauli Niinistö finn és most első alkalommal Egils Levits lett elnök. Szereplését az indokolta, hogy Lettországból élnek a lívek. Ez a kis balti-finn nyelv tulajdonképpen már kihalt, de néhány százán még lívnek tartják magukat, sőt egyesek flótt korukban még a lív nyelvet is megtanulták.

Orosz részről Olga Ljubimova kulturális miniszter küldött udvarias üzenetet. Az ő beszédéből, illetve annak fordításából lett is egy kis kalamajka, mert az általa használt *самобытность* 'sajátosság, sajátzerűség, eredetiség' szót először nem pontosan fordították le. Az orosz külügyminisztérium mindjárt tiltakozott és a hibát percek alatt kijavították.

Oroszország viszonya a Világkongresszushoz ellentmondásos. A miniszter-asszony ugyan jó munkát kívánt a kongresszus résztvevőinek, az oroszországi finnugor népeket tömörítő AFUN nevű szervezet viszont áprilisban meghirdette a

kongresszus bojkottját, amit a hivatalos szervek hallgatólagosan támogattak. Emiatt több nép képviselői még on-line sem vehettek részt a kongresszuson. A valóságos helyzet azért nem volt ennyire rossz. Az észt szervezők ugyanis lehetővé tették, hogy az észt televízió honlapján keresztül bárki követhesse a plenáris üléseket. Információink szerint ezt Oroszországból nagyon sokan meg is tették. Mindazok, akik nem tudtak részt venni, értesítést kaptak arról, hogy van ilyen lehetőség. Ami a szekcióüléseket illeti, megbízható forrásból tudjuk, hogy a teljesen közönséges néven bejelentkezett Ivanovok és mások mögött öten-hatan ültek a képernyő előtt a Volga-vidékről és Szibériából is. Nagyon sok névről informálisan tudjuk, hogy ott voltak mögötte udmurtok, marik és mordvinok is. Így lehetővé vált az, hogy hivatalosan ugyan nem tudtak részt venni online formában sem, de a valóságban mégiscsak ott voltak, bekapcsolódtak a munkába. Nagyon jó szakmai munka folyt, és nagyon sokan elmondták azt is a fiatal résztvevők közül a közben zajló chatbeszélgetésekben, hogy igen, nekik ez a világkongresszus egy nagyon fontos dolog, nagyon örülnek, hogy most így inkognitóban, de mégiscsak itt vannak.

Hivatalosan a 21 nép képviselőiből 14 delegáció vett részt a világkongresszus munkájában. Tartuban ülésezett a finnugor népek Konzultatív Bizottsága is. Ebben minden nép egy szavazattal rendelkezik, a döntéseknek konszenzusos alapon kell megszületniük. A Bizottság új elnököt választott, az izsórokat képviselő Dmitrij Harakka-Zajcevet a 2021–24-es periódusra. Az új elnök eddig is nagyon aktívan dolgozott az ügy érdekében és jelentős nemzetközi tapasztalattal rendelkezik. A Konzultatív Bizottság következő ülésére szeptember 21-én kerül sor Helsinkiben.

A zárónyilatkozat kiegészítésében szerepel, hogy a következő világkongresszusra 2024-ben kerül sor, de a helyszín nincs megjelölve. Az eddigi gyakorlat szerint most Oroszország következne, eredetileg a Szentpétervár közelében lévő Gatchina szerepelt lehetséges helyszínként, a jelenlegi helyzetben azonban ez bizonytalanná vált. Most tehát a Konzultatív Bizottság fogja kijelölni a következő helyszínt. Oroszország után Magyarország következik. Számunkra a 2028-as megrendezés lenne azért is kedvező, mert éppen akkor lesz 100. évfordulója az 1928-as kulturális, vagy más néven közművelődési kongresszusnak, amelyre akkor sok százan látogattak el Finnországból és Észtországból. Ugyanakkor készen kellene állnunk arra is, hogy vész helyzetben Magyarország rendezze meg a következő világkongresszust, amennyiben ezen múlik a világkongresszus szervezésének és működésének fennmaradása.

A magyar küldöttség tagjai aktívan részt vettek a kongresszus munkájában. Kovács István helyettes államtitkár a megnyitón mondott beszédet, a szekciókban Vancsó Ildikó, Maróti Orsolya, Pusztay János, Villányi Eszter, Radóci Virág és Bereczki András szerepelt előadással vagy hozzászólással, a zárónyilatkozat kidolgozásában pedig Szij Enikő működött közre.

Alábbi összeállításunkban közöljük Pusztay János előadását, amely a 4. szekció megnyitójaként hangzott el, valamint Radóci Virág helyszíni beszámolóját, és Antal Gergelyét, aki itthonról követte a kongresszus eseményeit. Közöljük továbbá a Zárónyilatkozatot és a szekciók ajánlásait.

A kongresszusról további részletes információk találhatóak az interneten Gecse Géza Nyelvi- és kisebbségpolitikai tanulságok Tartuból c. írásában (aspektus.eu) és az észti Fenno-Ugria Asutus civil szervezet honlapján, észtül, angolul és oroszul (fennougria.ee).

A szerk.

*

Áder János köztársasági elnök üzenete a Finnugor Népek Világkongresszusához

„A békés együttműködés minden formája elsősorban a kölcsönös bizalmon alapul, és csak másodsorban olyan intézményeken, mint a bíróság és a rendőrség” – vallotta Albert Einstein.

Tisztelt Elnök Asszony, Elnök Urak, kedves Küldöttek!
Három évtizeddel ezelőtt akár Einstein gondolatai is inspirálhatták volna a Világkongresszus létrehozását. Az Orosz Föderációban élő finnugor népek kezdeményezésére a Komi Köztársaság fővárosában tartott első Világkongresszus jó szándékú, egymással rokoni kapcsolatban álló nemzetek békés együttműködéséből született. Az összefogáshoz az alapot az egymás iránti bizalom szolgáltatta.

Magyarország örömmel csatlakozott az együttműködéshez a rokonságon túl a sorsközösség okán is. Hiszen magyarok milliói élnek immár 100 éve kisebbségi sorban.

Kevesen tudják, hogy az Európában beszélt közel 90 nyelv közül mindössze 37 a hivatalos, és hogy az öreg kontinens lakói közül mintegy 100 millióan tartoznak különféle nyelvi, etnikai kisebbségi közösségekhez. A kisebbségi lét magában hordozza emberi létezésünk egyik nagy ellentmondását: miközben vágyunk rá, hogy csatlakozhassunk a többséghez, ugyanakkor azt is kívánjuk, ismerjék el és becsüljék meg egyediségünket.

A jelenleg 27 államot számláló Európai Unió elviekben értékként tekint a sokszínűsége, amit a közösség jelmondata így fejez ki: „Egység a sokféleségben”.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az elmúlt 29 évben számtalanszor megtapasztaltuk, mennyi jó származhat a finnugor népek együttműködéséből. Egyetlen példa ennek szemléltetésére.

Néhány magyarországi szakember 2016-ban megkereste az Észt Tudományos Akadémia elnökét, Richard Willems urat, akiről tudták, hogy a világ egyik vezető populációgenetikai kutató központját hozta létre Tartuban. A magyar kutatók egy hipotézisük ellenőrzéséhez kérték észti partnereik segítségét. Feltevésük lényege az volt, hogy a középkori feljegyzésekből ismert, egykori Magna Hungaria mai területén, vagyis a Káma és a Volga folyó vidékén élő közösségek génkészletében talán fellelhető még olyan elem, amely alátámaszthatja a magyarokkal való távoli rokonságot.

Az észtek hatalmas adatbázisa és kiváló módszertana sikerre vezetett. A magyar kutatók hipotézise igazolást nyert. Kiderült, a megvizsgált genetikai alcsoport összesen három területen lelhető fel Euráziában: a Kárpát-medencében, Szibériában a hantik és manysik között, és kifejezetten magas arányban, 50% körül fordul elő egyes baskír régiókban. Vagyis észti-magyar összefogással sikerült megtalálni a keleten maradt magyarok nyomait, méghozzá egy olyan nép, a baskírok között, akik 1996-ban maguk is küldtek delegációt a második Világkongresszusra.

E helyről is megköszönöm észti barátainknak, hogy aktív szerepet vállaltak ebben a kutatásban és annak finanszírozásában.

Tisztelt Küldöttek, kedves Barátaim!

Büszke vagyok rá, hogy Magyarország is tagja a Finnugor Népek Világkongresszusának, amelyben minden résztvevő egyformán hallathatja hangját, hiszen minden nemzetnek egy szavazata van. Ebben a szervezetben a különféle népek egyenrangú partnerei egymásnak. Épp ezért hiszek abban, hogy a bizalomra épített, barátságos együttműködésünknek nemcsak múltja, hanem jövője is van.

Jean-Luc Moreau francia nyelvészprofesszor, a finnugor összefogás jeles támogatója írta: „A bábeli torony ellenére a nyelvek sokfélesége nem átok, nem pusztító csapás. Hasznos, célszerű, termékeny, mint a genetikai sokféleség. A nyelv a gondolkodás eszköze, de mindegyik nyelv más-más eszköz. Bizony gondolkodásunk csak anyanyelvünkön jár-kel fesztelenül. (...) Világrészünk varázsa főleg nyelvi sokféleségének köszönhető.”

Őrizzük meg ezt a nyelvi, kulturális sokféleséget nemcsak a finnugor népek, de a világ minden nemzete javára.

*

Finnugor Világkongresszus 2021 – hivatalos és mégis baráti²

A Finnugor Népek VIII. Világkongresszusa, melyen négyévente a magyar nép képviselői is részt vesznek, idén egyéves csúszással Tartuban zajlott június 16–18. között. Egy olyan hagyománnyal rendelkező kezdeményezésről tudósítunk, amelyen a testvériség eszméje és a demokrácia a gyakorlatban is megvalósul.

Tartu városában lett volna a helyem június 16. és 18. között, ha a világvándor nem szól közbe. Így csak online megfigyelőként, lélekben voltam jelen a Finnugor Népek VIII. Világkongresszusán. A magyar sajtóban sajnos sehol sem találkoztam híradással erről a magyarokat is érintő gyűlésről, és bizony nagyon kevesen tudnak erről a komoly politikai és diplomáciai háttérrel rendelkező szerveződéssel.

Az idén soros rendező észtek szívüket-lelküket beleadták a hosszú három napba, már csak azért is, mert Észtországból a nyelvirokonok sokkal hangsúlyosabb téma és jóval köztudottabb fogalom. A nagyobb és kisebb uráli nyelvet beszélő népek legalább öt különböző kultúrkörben, eltérő éghajlaton, eltérő vallással, mentalitással, genetikai háttérrel és változatos életmódot folytatva élnek, az összekötő kapocs pedig immár a közös eredetű nyelveken kívül az évszázados baráti, testvériségi viszony.

Az 1992-es első világvándor óta sokat fordult a világ. Szervezési szempontból az egyik kihívást a koronajárvány jelentette: a 2020-as esemény elhalasztása ellenére is a delegációk többsége csak online vett részt. A finnek kifejezetten a vírushelyzet miatt csatlakoztak távolról, ahogy én is: nem mertem megkockáztatni egy repülőutat, pláne nem tudhattam előre akkor, amikor véglegesíteni kellett a jelentkezést, hogy milyen lesz az oltási helyzet idehaza. Miközben a magyar delegáció többi tagja a kiutazást egyeztetette, én rettenetesen sajnáltam, hogy nem lehetek jelen személyesen, főleg mikor első délelőtt az online közvetítésen keresztül megláttam a kongresszus helyszínét: a tartui Észti Néprajzi Múzeumot, amely nemcsak személyes élményeim, hanem páratlan gyűjteményei és lenyűgöző szellemi központ volta miatt is vonzó. Legeslegjobban azonban az emberek hiányoztak, akikkel így elmaradt a személyes találkozás. Az egyik leglényegesebb eleme egy ilyen kongresszusnak maga a jelenlévőkkel tartott élő kapcsolat, beszélgetési és megismerkedési lehetőség.

Itt egészen más szinten és egészen más színben érezhető a nyelvirokonok tudat: olyan, mint egy mindannyiunkat összekötő közös alap, hiába az egymástól messzire fejlődött nyelv, eltérő kultúra, államberendezkedés vagy mentalitás...

² Először megjelent az Új Város Online c. honlapon 2021. június 29-én.

Egy másik kihívás is adódott. Tavasz közepén az oroszországi finnugor népek ernyőszerzetének honlapján megjelent egy névtelen közlemény, amely elítélte a Finnugor Népek Világkongresszusának munkáját, illetve a távolmaradást szorgalmazta az oroszországiak számára. Emiatt aztán bizonytalanná vált, hogy végül kik jönnek el mégis a nem hivatalos figyelmeztetés ellenére. A komik, manysik, karélok, vepszék, vótok, izsórok, inkeri finnek és oroszországi számik az online részvétel mellett döntöttek. A Föderációból így pont a legnagyobb népek delegációi maradtak távol (valamint a hantik és a négy szamojéd nép teljesen). Mivel azonban Tartu egyfajta nem hivatalos finnugor fővárosként is működik az ott egyetemen tanult majd letelepedett nyelvirokonok miatt, mégis szinte minden nép képviseltette magát legalább a kultúrprogramon.

A kongresszus kulturális elemekben is bővelkedett: az immár hagyománnyá vált finnugor kulturális fővárosi címet (volt már Iszkaszentgyörgy és Veszprém közösen 2016-ban) idén az észtországi Abja-Paluoja kapta, és a kongresszus idejére ünnepélyesen Tartunak ajándékozták. A képernyőn át is meghatott, ahogy a nyitónapon népi- és stilizált öltözékben fellépő énekesek és zenészek mind a maguk anyanyelvén énekeltek (volt magyar fellépő is, székely viseletben) – közös koreográfiával, a messziről összegyűlt rokonok örömeivel és lelkesedésével. Egyébként is mindenki szeret itt énekelni, táncolni – a művészek sokszor a közönség sorából jöttek elő, és a kongresszus utolsó napján záróprogramként is táncra perdült mindenki a múzeum konferenciatermében.

Ezek és hasonló, közvetlenebb pillanatok tették belsőssé, mindenkit befogadóvá az ülésezést. Mikor egy archaikus észti dallamra – a folk-jazz vót-észti előadó páros szerint ezt mindenki ismeri, megnyugodtam, hogy még én is – együtt vonatoztak a miniszterek és más hivatalos személyek a vendégekkel és „mezei” résztvevőkkel, akkor még a közvetítésen keresztül is átszűrődött az egyetértés és önfeledtség légköre. Egy közéleti kongresszustól nem feltétlenül megszokott vagy elvárt egy ilyenfajta baráti hangulat.

A kongresszus gerincét négy szekció adta: nyelvhasználat és anyanyelvi oktatás, kultúra, éghajlatváltozás, valamint sajtó és média.

Mind a négy szekció az uráli nyelvű népeket érintő kérdéseket járta körül. Az anyanyelvi oktatás a kisebbségben, illetve diaszpórában élők számára jelent kihívást. Számos tévhit él a szülőkhöz (is) arról, hogy az iskola mit tehet (és valójában mit nem) a zökkenőmentes nyelvátadásért. A kultúra szintén fontos része egy adott nép identitásának, a hagyományok átadása, továbbörökítése és a 21. században való újjáélesztése és megújítása egy olyan érték, amelyet mindannyian szeretnénk megőrizni. A klímaváltozás a leglátványosabban az arktikus vidékeket érinti, az itt élő szamojédok, hantik, manysik, komik és számik számára egyre sürgetőbb és hűsbavágóbb kérdés, hogy milyen gyorsan zajlik a fölmelegedés, amely a természeti környezet veszélyeztetése mellett az emberi környezetet éppúgy veszélybe sodorja. A kisebbségi nyelvű média és az uráli nyelvek

digitális jelenléte szintén elemi probléma korunkban, amikor egy nyelv már az online világban is a kihalás szélére kerülhet – ez pedig a valóságban is fölgyorsíthatja a folyamatokat. Ezek mind olyan kérdések tehát, amelyek mindenkit – miniket is – érintenek, és vágyunk rá, hogy a jövőben olyan egyezmények és törvények szülessenek meg, amelyek ezeket a törekvéseket és értékeket elismerik, figyelembe veszik. Ezeknek a kongresszusoknak fontos üzenete, hogy még mindig itt vagyunk, a történelmi viharok ellenére még megszólalunk anyanyelven és még tudunk közösen énekelni.

Szeretném, ha Magyarországon többet tudnánk nem csak a nyelvrokonainkról, de magáról a Finnugor Világkongresszusról is, amely nem is fejezhetné ki jobban a testvériség megvalósulását: egy olyan politikai szerveződés, ahol minden egyes népnek lélekszámtól függetlenül ugyanannyi beleszólási, szavazati joga van.

Vagyis a tizenhárommillió magyar és a hatvanfős vót nép ugyanakkorát nyom a latban egyenjogú társként. Alapszabály tehát, hogy addig nem lehet elfogadni semmilyen javaslatot, nyilatkozatot és így tovább, ameddig minden delegáció meg nem szavazta. Ez tehát az egyetértés és közmegegyezés hangsúlyozása a gyakorlatban, ami manapság, megosztott világunkban nagyon sok helyen hiányzik. Nem a megosztottság vagy a különbségek hangsúlyozása a lényeg, hanem a közös pontok kiemelése. Mindannyiunk számára fontos a nyelvi és kulturális megmaradás, az identitás és a nyelvi és kulturális jogok biztosítása a következő nemzedék számára, a harmonikus együttélés más népekkel, emberi életterünk és egyben természeti környezetünk megóvása (klímaváltozás, környezetvédelem). Elengedhetetlen ez a fórum azoknak a kisebbségi létben élőknek a számára (gondolva itt a határontúli magyarokra is, akik szintén jelen szoktak lenni a magyar delegációban), akiknek a hangját vagy az ügyét nem feltétlenül hallgatják meg máshol, itt viszont kifejezetten ők kerülnek a fókuszba. Vagyis mindannyian, a saját állammal rendelkező finnek, észtek, magyarok úgyszintén.

Akármit is hozzon a jövő, tudnunk kell, hogy számíthatunk egymásra, számolunk egymással és ápolni szeretnénk továbbra is kapcsolatainkat, akármilyen távol vagyunk is egymástól. Jó tudni, hogy mégsem vagyunk „egyedül”, és ez a tudás felelősség is egyben.

Antal M. Gergely

*

VIII. Finnugor Világkongresszus

A VIII. Finnugor Világkongresszus a koronavírusra való tekintettel 2020 helyett egy évvel később, 2021-ben került megrendezésre. A kongresszus helyszínét az észtsországi Tartu adta június 16–18 között. A magyar delegáció tagjaként a következőkben személyes tapasztalataim és élményeim alapján mutatom be az ideai világkongresszust.

Bár a kiutazás sokáig bizonytalan volt, a vírushelyzet alakulása megengedte, hogy a magyar delegáció személyesen is jelen lehessen. Június tizenötödikén repülővel, Frankfurton keresztül utaztunk az észts fővárosba, Tallinnba, innen pedig busszal értük el a célt – Tartu városát. A kongresszus kezdete tizenhatodika volt, ezért lehetőségünk adódott kikapcsolni az egynapos utazás fáradalmait és már aznap este részt venni egy filmbemutatóon. A kongresszus június tizennyolcadikán délután zárult, ez alatt a három nap alatt minden este fogadáson vettünk részt, a kulturális programok pedig folyamatosan biztosították a jó hangulatot. Az ellátásról a tartui Dorpat Hotel és az Észts Nemzeti Múzeum étterme gondoskodott. Június tizenkilencedikén utaztunk haza repülővel – ismét Frankfurton keresztül – Budapestre.

A kongresszus idén – a vírushelyzet miatt – rendhagyó módon hibrid formában volt megtartva. Így lehetőséget kaptak online részvételre azok is, akik nem tudtak kiutazni a helyszínre. A helyszínen az észtsországi résztvevőkön kívül a magyar delegáció volt a legnagyobb számú. A Kongresszus az Észts Nemzeti Múzeumban került megszervezésre, az online résztvevők pedig MS Teams-en keresztül kapcsolódhattak be a kongresszus munkájába, illetve követhették az előadásokat.

A helyszíni résztvevők megtekinthették a tartui múzeum kiállításait és különböző kulturális rendezvényeken vehettek részt. A kongresszus ideje alatt (a kezdő és a záró napokon) két filmet mutattak be, az elsőt *Ivanna élete* (észts: Ivanna Elu), a másodikat pedig *Elfeledett Népek Nyomában* (észts: Unustatud rahvaste jälgedes) címmel.

Tizenhatodikán láthattuk az Észts Nemzeti Bank által kibocsájtott, finnugor témájú, két eurós pénzérme bemutatóját. Az érmét a Fenno-Ugria jóvoltából, a VIII. Finnugor Világkongresszus számára adták ki. A rajta látható szimbólumot két észts művész tervezte. Ugyanezen az estén zenei előadást, tizenhetedikén pedig „Finnugor utazások” címmel utazási beszámolókat hallgathattunk meg.

Az Észts Nemzeti Múzeum az állandó kiállítása mellett több finnugor tematikájú kiállítást is rendezett, amelyeken változatos témák jelentek meg. Megismerhettük az észts és magyar diplomáciai kapcsolatok történetét, megtekinthettük a finnugor népek által lakott területeken található kőkorszaki sziklafestésről készült fényképkiallítást, a Rein Maran utazásai során készült fényképkiallítást, a finnugor és szamojéd népek között készült dokumentációkból összeállított kiállítást, illetve a „Finnugor Nők” című fényképes dokumentációt.

A kongresszuson elhangzó előadások négy szekcióba voltak elosztva. A szekciók a következő témák köré csoportosultak: nyelv, kultúra, természetvédelem és klímaváltozás, illetve tömegkommunikáció és média. Ebben a cikkben elsősorban a második, azaz a kulturális szekció munkájáról fogok beszámolni.

A Nemzeti Múzeum modern épülete kiváló helyszínt biztosított a kongresszus résztvevői számára. A szekciók külön termekbe kerültek, a termek azonban átjárhatóak voltak, így egy-egy előadás szabadon megtekinthető volt bármely szekció tagjainak, illetve a nem-előadó érdeklődőknek is.

Mivel a járvány ellenére sikerült személyesen részt vennem kongresszuson, ezért ebből a szempontból mutatnám be röviden a rendhagyó hibrid megoldás technológiai részleteit. Az előadótermekben a MS Teams alkalmazásnak és a helyszíni kameráknak köszönhetően minden online résztvevő folyamatosan, valós időben tudta követni az eseményeket. Minden előadótermet felszereltek projektorral és vetítőlappal, a helyszíni résztvevők így tudták megtekinteni az online előadásokat (legyenek ezek valós időben vagy felvételről). Az előadások megtekintése mellett kérdésfeltételre is ugyanilyen módon nyílt lehetőség. Véleményem szerint a technológiával nem adódtak problémák, bár a hibrid megoldás kissé szokatlan volt, gördülékenyen működött.

A Világkongresszus három napját a nagyobb finnugor nyelveket képviselő országok elnökei, illetve a kisebb finnugor népek képviselői nyitották meg. Helyszíni beszédet mondott Kersti Kaljulaid észt államfő is. A magyar és a finn köztársasági elnök, a lett államfő és az orosz kulturális miniszter online videóüzenet formájában tartotta meg üdvözlő beszédét. A magyar delegáció tagjaként beszédet tartott dr. Kovács István helyettes államtitkár is. A megnyitó keretében mutatták be a Fenno-Ugria és az Észt Nemzeti Bank által kiadott finnugor témájú két eurós érmét is, amelyből a delegációk tagjai ajándékba is kaptak egy-egy darabot.

A Világkongresszuson idén tizennégy finnugor nyelvű nép delegációja vett részt személyesen vagy online, a kulturális programokon pedig ennél is több nyelv és kultúra képviselője jelent meg. Az ünnepélyes megnyitón minden nép képviselője az általa képviselt nyelven szólalt meg, a megnyitó további beszédei pedig észtül, oroszul és angolul hangzottak el.

Néprajz mesterszakos egyetemistaként a kultúrával foglalkozó szekció munkájában vettem részt. A szekció moderátorai Ildikó Lehtinen (online) és Madis Arukask (offline) voltak. Az előadások és a hozzájuk intézett kérdések elsősorban orosz és angol nyelven folytak. A tolmácsolásról a szervezők gondoskodtak.

A szekció munkájában főszerepet kapó témák a hagyományörzés, a kulturális örökség, a turizmus és az identitás voltak, mindezeket átfogta a hagyományok helye és szerepe a modern világban. Az előadások számos különböző aspektusból közelítették meg a felsorolt témákat.

Mivel a természet kiemelten fontos szerepet kap a finnugor népek életében, ezért az előadások első csoportja a kulturális örökség és a természeti környezet viszonyait vizsgálta.

A természeti kincsek őrzése után a kulturális örökség megőrzésére helyeződött a hangsúly. A szekció előadásai felhívták a figyelmet arra, hogy a fiatal generációk tagjai kulcsfontosságú szerepet töltenek be a hagyományörzésben. A hagyomány kifejezés a kultúra számos elemére vonatkozhat: a kongresszuson idén a folklór (elsősorban népdalok, népzene és népköltészet) mellett a viseletről, és a gasztronómiáról esett szó. A hallgatóság megismerhette az észtországi népviselet modern felhasználási (és elkészítési) módjait, az udmurt énekeshagyomány egy darabját, a burgenlandi magyarok hagyományörzési technikáit, a Kalevala modern szerepét a mai Finnországban, és a Magyarországon megjelenő gasztronómiai fesztiválok hagyományörző és identitás erősítő szerepét.

A szekció célja tulajdonképpen az volt, hogy válaszokat keressen arra, hogy a hagyományok megőrzését és a kulturális örökség védelmét milyen módon lehetne átmenetni a mai, modern életbe? Hogyan válhatnak működőképessé a tradicionális kultúra elemei? Miként őrizhetnénk meg a finnugor népek kulturális örökségét?

Az előadások több szempontból igyekeztek választ adni ezekre a kérdésekre. Most ezekből emelnék ki egy példát. Liivi Soova a tradicionális észt viselet elkészítéséről és annak alkalmi, illetve mindennapi használatáról tartott számomra elgondolkodtató és inspiráló előadást. Rámutatott többek között arra, hogy a hagyományos viseletet nem feltétlenül kell egy egészként néznünk: a viseletek egy-egy darabja például remekül beilleszthető a modern divat szerinti öltözködésbe is. Az egyes ruhadarabok elkészítése ráadásul kiváló szabadidős időtöltés lehet mind a gyermekek – mind a felnőttek számára.

A kultúra szekció nem csupán a hagyományörzésről szólt, hanem a kulturális elemek „brandekké” – márkákká – alakításáról is. Úgy látszik, hogy a márkásítás jelenleg egy eredményes eljárás lehet, amely ahhoz vezet, hogy a hagyományos kulturális elemek egy részét átmeneljük a modern életbe.

A szekció munkáját összegzés, a jövőbeli célok kitűzése és javaslat tétel zárta. Megállapodás született arról, hogy minden népek joga és szüksége van egy saját múzeumra, amelyben a kulturális örökségének egy részét megőrizheti, rendezheti és bemutathatja. A múzeumok kérdése mellett a sport is felmerült, mint identitás erősítő szereppel rendelkező tevékenység, ezért a szekció tagjai a saját sportcsapatok létrehozását ajánlották a finnugor népeknek. A közösségi médiának és az internetnek is jelentős szerepe van a kultúra továbbadásában és népszerűsítésében, ezért ezeket a platformokat is figyelembe kell venni, amennyiben a modernitásról és a hagyományörzésről van szó.

A javaslatokat a szekció moderátorai továbbították a plenáris ülésre. A zárónapon meghallgattuk az egyes szekciók eredményeit, célkitűzéseit, és a világkongresszus összegzését. Az összefoglalás és javaslat tétel után a Finnugor Népek

Konzultatív Bizottsága döntést hozott a kongresszus jövőbeli megrendezését illetően. A döntés alapján a Finnugor Világkongresszus a jövőben is megrendezésre kerül, ennek a tervezett időpontja 2024.

Radóci Virág

*

Bevezető megjegyzések a Tömegtájékoztatói eszközök c. szekció ülésén³

A Finnugor Népek Világkongresszusa közel 30 éves fennállása alatt szervezett kongresszusain számos fontos kérdés tárgyalására került sor. A témaválasztás gyakran a nemzetközi trendeknek felel meg, így szekciók foglalkoztak-foglalkoznak a környezetvédelemmel, a klímakérdéssel. Így van ez a jelen, VIII. kongresszuson is.

Ezek a kérdések a világ bármely pontján aktuálisak, így azok Oroszország lakóinak sorsát is érintik – etnikai-nyelvi hovatartozástól függetlenül, s így bármely más nép, nyelvcsalád kongresszusán is szerepelhetnek. Hogy ezek a kérdések valóban a finnugor és szamojéd népek mint olyanok jövőjét és fennmaradását érintsék, arra volna szükség, hogy ezekkel a témákkal az egyes finnugor és szamojéd nyelveken is lehessen foglalkozni. Ha nem így történik, akkor az ilyen globális témák szinte csak arra jók, hogy a finnugor és szamojéd népek jövőjét érintő legfontosabb kérdésekről, amilyen például az anyanyelv helyzete és állapota, eltereljék a figyelmet. Tehát a kérdések kérdése mégiscsak az, hogy ha Oroszország polgáraitól beszélünk, meddig különböztethetjük meg őket eredetük, nyelvük és kultúrájuk alapján. A különbözőség alapja a nyelv. Nemzetközi tapasztalat alapján kijelenthető, hogy a néptánc, a népviselet, amelyek látványosan jelzik az etnikai hovatartozást, nem helyettesítik a nyelvet, s a nyelv identitáshordozó szerepét. Az anyanyelv a világ népeinek többsége, így az oroszországi finnugor és szamojéd népek esetében is az identitás legfőbb hordozója. Ez egyszerre mind azt is jelenti, hogy az anyanyelv visszaszorulása gyengíti az identitást, az anyanyelv visszaszorulása rövid idő alatt az anyanyelv feladását

³ A Finnugor Népek VIII. Világkongresszusán, Tartuban, 2021. június 17-én tartott előadás.

eredményezi, azaz nyelvváltást idéz elő, s ez magával hozza az identitás feladását, vagyis a teljes mértékű asszimilációt.

A nyelvcsere megakadályozására több eszköz is rendelkezésre áll. Mindenekelőtt említendő az adott közösség viszonya az anyanyelvéhez és ősi kultúrájához. Ha a közösség ragaszkodik nyelvéhez, ha belső igénye van arra, hogy használja azt az élet minden területén, kezdve a családi közösséggel, a társadalmi kapcsolatokon át az oktatásig, a hivatali ügyintézésig, akkor a nyelv fennmarad. Mindez a feltétel megköveteli, hogy a nyelv alkalmas legyen a közösség igényének kielégítésére, azaz folyamatos nyelvfejlesztésre van szükség. Ez azonban olyan szakmai munka, amelyet a szakemberek viszonylag könnyen elvégezhetnek. Megtették ezt a Szovjetunióban is az 1920–30-as években, s ezt a célt szolgálta a mintegy 10 évvel ezelőtt a magyar Collegium Fenno-Ugricum intézet kezdeményezte Terminologia scholaris * Школьная терминология program, amelyet Marina Fegyina irányított, s amelynek keretében az öt legnagyobb lélekszámú oroszországi finnugor nyelven alkották meg 10 iskolai tantárgy szakszókincsét. Az 50 terminológiai szótár elemzése alapján kiderült, hogy a finnugor nyelvek egyértelműen alkalmasak vagy alkalmassá tehetők az iskolai tantárgyak anyanyelvű oktatására és a legmagasabb szintű tudományos szakterületek, elsősorban a humán (bölcészettudományi) területek nyelvi igényének kielégítésére. Ezt bizonyítják az utóbbi évek finnugor nyelvű tudományos kiadványai is.

Tudom, hogy a nyelv ilyen széleskörű használatának politikai feltételei is vannak, amelyek Oroszországban nem kedvezőek. Mindenekelőtt a teljes körű anyanyelvű oktatás lehetőségének hiánya szab gátat az anyanyelv széles körű alkalmazásának. Márpedig a nemzetközi tapasztalat azt mondja, annak a nyelvnek van presztízse – az adott nyelvközösség, de a külvilág számára is –, amelyik az oktatás nyelve. A heti 1-2 órás anyanyelvoktatás messze nem elegendő a nyelv megtartásához és fejlesztéséhez.

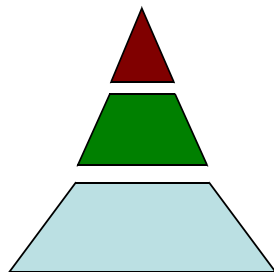
Az oroszországi finnugor és szamojéd nyelvek – a nemzetközi szakirodalom szerint – veszélyeztetett helyzetben vannak. Erre 2004-ben a FNVK IV. kongresszusán, Tallinnban hívtam fel plenáris előadásban a figyelmet, ami azonnal heves politikai, diplomáciai vihart váltott ki. Az előadásban az aggodalomra okot adó demográfiai mutatókkal is operáltam, bemutattva, hogy az 1989. évi és a 2002. évi népszámlálás közt eltelt 13 esztendőben milyen nagyfokú volt a finnugor népek létszámcsökkenése. Ez nemcsak a természetes fogyás, hanem az asszimiláció következménye is. A kedvezőtlen demográfiai helyzet azóta sem javult.

A nyelvi helyzetet némileg leegyszerűsítve a korpíramissal lehet ábrázolni:

fiatal nemzedék (?-)

középső nemzedék (±)

idős nemzedék (+)

Az idős nemzedék még tudja és aktívan használja anyanyelvét, ismeri és képviseli ősi kultúráját. A középső nemzedék esetleg még tudja a nyelvet, az idős nemzedékkal való kommunikációban nyilván használja is, de egyre kisebb mértékben, egyre kevesebb szférában használja (szinte kivételként kell említenem azokat a kutatókat, akik a konferenciákon is anyanyelvükön szólnak fel), s – bár vannak kivételek – egyre kevésbé adja tovább a nyelvet a gyermekeinek, a fiatal nemzedéknek, vegyes házasságokban pedig egyáltalán nem.

Az anyanyelv presztízsére és jövőjére kihatással vannak olyan negatív jelenségek, mint az anyanyelvű sajtó, a hagyományos médiumok mennyiségi csökkenése és minőségének romlása, az anyanyelvű könyvkiadás mértékének csökkenése. Ebben a folyamatban erősen vétkes a politika, a nyelv- és kisebbségpolitika, amelynek célja, hogy nyelvíleg, kulturálisan homogén nemzetállamot teremtsen.

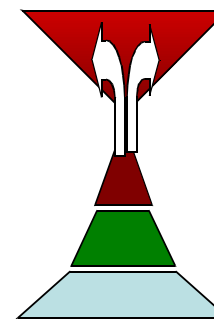
Szerencsére vannak pozitív példák is. Ezek közt említhető egyes etnikai csoportok, mint például a hegyi-marik erős nyelvi-kulturális öntudata, nyelvfejllesztési programok, adatbázis-építések, mint például a Marina Fegyina vezette kutatócsoport nemzetközileg is jelentős tevékenysége Komiföldön, vagy – s ez az a terület, amelyik erősen kapcsolódik a jelen szekció témaköréhez – a fiatalok aktivizálódása az internet-térben.

Az infotechnológia lehetőségeinek kihasználása egyre inkább a nyelvi jövőt meghatározó tényezővé válik. Az észt Mart Rannut már mintegy két évtizeddel ezelőtt megjósolta, hogy – szimbolikusan szólva – azok a nyelvek maradnak meg, amelyekre a Nokia és a Microsoft programok/menük le vannak/lesznek fordítva.

Ez a fiatalok világa, így az anyanyelv és az azt beszélő nép sorsa az ő kezükben van. Óriási a lehetőség és a felelősség. Szerencsére vannak követhető nemzetközi példák, amelyekhez lehet csatlakozni, amelyeket lehet követni. Legyen elegendő a Walesben elindított mozgalomra utalni. Walesben a nyelvet már nem vagy alig beszélő fiatal nemzedék indította néhány évtizede mozgalmat annak érdekében, hogy az ősi walesi nyelv kapja meg az öt megillető jogokat – a családban, az oktatásban egészen a felsőoktatásig, a kulturális és a politikai életben. 2011-ben vált hivatalos nyelvvé Walesben. Egy-két évtized alatt elérték, hogy megállt a nyelvfeladás folyamata, ma már a lakosság 20%-a beszél a nyelvet, 28%-a megérti. Az a törekvés, hogy 2050-re a lakosság egyharmada beszélje a nyelvet.

Ha a fiatalok felismerik, hogy anyanyelvük ismerete – az állami nyelv mellett – áldás és nem átok, akkor van jövőjük a ma még veszélyeztetett nyelveknek.

Nem öngyilkos áldozatokat kell hozni (lásd az udmurt nyelvész tragikus példáját) a nyelv és a kultúra érdekében, hanem egyszerűen használni kell a nyelvet otthon és mindenhol, ahol a törvény – egyelőre még – lehetővé teszi, használni az interneten is. Ezzel meg lehet nyerni az egészen fiatal korosztályokat is szüleik, nagyszüleik nyelvének használatára. Az internet számtalan lehetőséget kínál a nyelvmentéshez. Csak egyet említek. A diákok számára az interneten lehetne – ellensúlyozandó az orosz nyelvű iskolai oktatást – anyanyelven érdekes tantárgyi kurzusokat tartani – ehhez a terminológia nagyrészt ki van dolgozva (Terminologia scholaris). Ha így nőnek fel az új nemzedékek, amelyeknek az internet a fő információs csatorna, akkor mindazokat a területeket, amelyek a nyelvhez kötődnek, át lehet tenni az internetre. Mindezt a politika sem – vagy csak nehezen – tudja megakadályozni, mint ahogy a családokon belüli – beleértve a vegyes családokat is – anyanyelvhasználatot, a kétnyelvűséget sem. Fordítsák csúcára a piramist, mentsek meg anyanyelvüket. Ezzel egyszersmind a világ nyelvi-kulturális sokszínűségének megőrzéséhez is hozzájárulnak, az anyanyelvek és az ősi kultúrák nélkül ugyanis a világ biodiverzitása sem maradhat fenn. S akkor valóban van értelme beszélni más globális kérdésekről is.

Ehhez kívánok sok sikert.

Pusztay János

*

A VIII. Finnugor Világkongresszus zárónyilatkozata

Mi, a Finnugor Népek VIII. Világkongresszusának – a továbbiakban a Világkongresszusnak – a küldöttei, egyetértésünket fejezzük ki azokkal az alapelvekkel, célokkal és feladatokkal, amelyeket a finnugor világ népeinek együttműködéséről az I. Finnugor Világkongresszus (1992 Sziktivkar, Komi Köztársaság, Oroszországi Föderáció) fogadott el, és időszerűnek tartjuk a finnugor világkongresszusok megtartását, amelyek a civil társadalom tekintélyes tényezőivé váltak, továbbá a finnugor mozgalom és a vele kapcsolatos szociokulturális folyamatok teljesjogú szereplőjévé.

A Világkongresszus pozitívan értékeli a tudósoknak a finnugor és a szamojéd csoport népeinek rokonságát bizonyító tevékenységét.

A Világkongresszusnak és a Finnugor Népek Konzultatív Bizottságának – a továbbiakban a Konzultatív Bizottságnak – a finnugor és a szamojéd népek együttműködésének hatékony fejlesztésében és támogatásában játszott politika-mentes, több évtizedes eddigi és jövőbeli szerepét fontosnak tartjuk. Megjegyzendő, hogy mind a Konzultatív Bizottság, mind a Világkongresszus, a népek gyümölcsöző, a határokon túlnyúló együttműködésének jelentős támogatója.

A Konzultatív Bizottság sikeresen támogatja a finnugor és a szamojéd népek szociokulturális régióinak – az Oroszországi Föderáció, Kelet Európa, a Kaukázuson túli terület és Közép-Ázsia – a különféle magasszintű nemzetközi fórumokon működő képviselőit. A Konzultatív Bizottság aktívan részt vett az ENSZ két bizottságában, így az őshonos népek jogairól szóló nyilatkozat (1995–2000) kimunkálásában és az őshonos népek állandó ENSZ-fórumának (UN PFII) megteremtésében.

A Világkongresszus részt vállalt a Magyarországgal szomszédos államokban, saját szülőföldjükön élő magyarok problémáinak nemzetközi megismertetésében. A szetuk felvétele a Konzultatív Bizottságba jelentős támogatást jelentett népként történő nemzetközi elismerésükhöz. A Konzultatív Bizottság aktív közbenjárása felhívta a figyelmet a lettországi lívek gondjaira.

A Világkongresszus kijelenti, hogy a Konzultatív Bizottságban végzett konstruktív munkának és a szerzett tapasztalatoknak köszönhetően aktívabbá vált a régiók tevékenysége az őshonos népek jogi helyzetének vizsgálatát és törvényhozását illetően. A Bizottság tagjai elősegítették a nemzeti kulturális, kézműves központok és az Oroszországi Föderáció Finnugor kulturális központjának [Финно-угорский культурный центр Российской Федерации] létrehozását, impulzust adtak további tudományos, oktatási, alkotói egyesülések, az őshonos népek hagyományos gazdálkodását elősegítő szervezetek, a finnugor és szamojéd társadalmi szervezetek hálózatának létrehozásához.

A Világkongresszus kijelenti, hogy az emberi jogok, a nemzeti és az őshonos kisebbségi jogok, a szólásszabadság, a nyelvek és a hagyományos kultúrák fej-

lesztése, a népek és az országok kölcsönös tisztelete továbbra is kulcsfontosságú irányelvei a Konzultatív Bizottság és a Világkongresszus tevékenységének.

A Világkongresszus támogatja a finnugor és a szamojéd népek, a civil társadalom intézményei, a hatalmi szervek, a tudományos körök kulturális együttműködésének mindazon sokféle módozatát, amelyek békés célúak, a jólétet és a tartós fejlődést biztosítják, valamint a kedvező környezet megőrzését a ma élő népek és a jövő generációk számára.

A Világkongresszus üdvözl minden konstruktív párbeszédet, akár a már hagyományos, megszokott, akár újonnan létrejött formációkban, amelyek a kölcsönös megértést és a kulturális kapcsolatokat fejlesztését célozzák. Népeink képviselőinek részvétele ezekben a finnugor mozgalom megerősítését eredményezi.

Elismerjük, hogy a Finnugor Kulturális főváros program a finnugor együttműködés állandó pozitív példája, amely elősegíti a kulturális főváros címet viselő települések és a helyi lakosság fejlődését. Felhívjuk az államok képviselőit és a helybelieket ennek a kulturális együttműködési programnak a továbbvitelére, az aktív részvételre.

A VIII. Finnugor Világkongresszus témája – „Kulturális közeg – öntudat és nyelv” – teljes mértékben illeszkedik az ENSZ közgyűlése által meghirdetett (A/74/396.18. 12. 2019) őshonos népek nemzetközi évtizedéhez (2022–2032). A Konzultatív Bizottság szorosan együttműködik az UNESCO-val az őshonos népek nemzetközi évtizedének előkészítése során. 2020-tól kezdve, összpontosítva az őshonos népek anyanyelvi jogaira, megértve, hogy minden nép, mint az adott nyelv és kultúra egyedi hordozója, unikális jelenség és nyelvi problémái megoldásában ugyanilyen egyedi megoldást igényel, bekapcsolódtunk a Globális akcióterv és a végrehajtási módok kidolgozásának folyamatába.

A Világkongresszus felszólítja az államokat, hogy joggyakorlatukban tartsák be a nemzeti kisebbségi nyelvek használatának általánosan elfogadott normáit, hajtsák végre azokat a gyakorlati intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a megfelelő nyelvi és a kulturális környezet fenntartását a finnugor és a szamojéd népek történeti lakóhelyein, beleértve a nyelv társadalmi integrációját és az oktatási rendszert annak minden szintjén.

A VIII. Finnugor Világkongresszus összes szekció-ajánlása elválaszthatatlan részét képezi a jelen Zárónyilatkozatnak.

Észtország, Tartu 2021. VI. 18.

* * *

A szekciók ajánlásai

Első szekció

Nyelv és identitás

Moderátorok: Niina Sinkko (finn), Olga Gokkojeva (karél), Mart Rannut (ész)

A szekció ülése egy napon át tartott, a munkában mintegy 100 fő vett részt.

A megvitattott témák az alábbiak voltak:

- A szülők szerepe és felelőssége a nyelvátadás folyamatában a következő nemzedékeknek
- A társadalmi szervezetek szerepe és feladatai a finnugor nyelvek megőrzésében és fejlesztésében
- Jó gyakorlatok a finnugor nyelvek oktatásában (prezentációk és kiállítások formájában)

A szekcióülés alatt a fenti témákban hangzottak el plenáris előadások, majd ugyanezen témák közös megvitatása zajlott. Az 1. szekció résztvevői nagymértékű aggodalmukat fejezték ki a következő nemzedéknek történő nyelvátadás helyzetével kapcsolatban és a következő ajánlásokat fogalmazták meg:

- a nyelvmegőrzéssel kapcsolatos tevékenységet a leendő szülők körében már a gyermekvárás ideje alatt ajánlatos elkezdni: az anyanyelv családban történő megőrzésének és a kétnyelvű gyermek nevelésének kérdéseire vonatkozó felvilágosító tevékenységgel.
- Fontos a nyelv megőrzésére irányuló tevékenység mikroszinten történő folytatása: a szülőkkel, idősebb rokonokkal szervezett anyanyelvű beszélgetések formájában, elosztatva a kétnyelvűség ártalmas voltáról szóló mítoszokat.
- A nyelv megőrzése nem lehetséges az oktatás valamennyi szintjén létező anyanyelvű oktatás nélkül, az alapfoktól a felsőfokig. Az anyanyelvű oktatás hiánya elkerülhetetlenül a nyelv folklorizációjához vezet. Fontos tevékenység az anyanyelvi írás- és olvasáskészség elsajátíttatása azon beszélőkkel, akik ezekkel a készségekkel nem rendelkeznek.
- Feltétlenül szükséges a fiatalok számára lehetőséget teremteni az anyanyelv megőrzésével kapcsolatos véleményük kinyilvánítására és aktív tevékenység folytatására.
- A digitális térben történő kommunikáció és oktatás lehetősége új impulzust nyújt a finnugor együttműködés fejlesztésére. Érdemes bátran felhasználni ezeket a lehetőségeket, kiszélesíteni együttműködési hálózatainkat, globális keretek között zajló munkára térve át.
- Valamennyi fent említett tevékenység elképzelhetetlen anélkül, hogy hosszútávú konkrét programokat fogalmaznánk meg regionális szinten,

valamint a regionális és állami hatalmi szervezetek rendszeres adminisztratív és pénzügyi támogatása nélkül. A nyelv megőrzéséért való felelősség nem hárulhat kizárólag a családokra és civil szervezetekre, ez a felelősség az egész társadalomé.

- A nyelvek fejlesztésével kapcsolatos programok elengedhetetlen tevékenységek széles spektrumát ölelik fel: a színvonalas tananyagok kidolgozásától, a szakemberek képzésétől az oktatásban, médiában, az állami szektorban létrehozandó munkahelyekig stb. A nyelvismeretet követelménnyé kell tenni a munkaerőpiacon.
- A két- és többnyelvű állampolgárok értéket jelentenek országuknak!

Második szekció

Finnugor kultúrák – a hagyományok felől a új irányába

Moderátorok:

Ildikó Lehtinen (Finnország)

Madis Arukask (Észtország)

A szekció munkájában a helyszínen 42, az internet útján 28 személy vett részt.

1. A természethez való viszony

Ez fontos téma, mely érinti a biodiverzitás sokkal tágabb kérdését. Eredetileg azt terveztük, hogy ennek a témának a megtárgyalásában elsősorban az északi kislétszámú népek képviselői fognak részt venni, de ők sajnos nem tudtak bekapcsolódni a Kongresszus munkájába.

2. A szellemi kulturális örökség a következő részterületeket foglalja magában: szokások, szertartások, különböző kifejezési formák, hagyományos ismeretek és képességek, a szóbeli hagyomány és a nyelv, kézművességek, művészet. Ezen kívül a táncok különböző formái, valamint a hagyományos ünnepek.

A kulturális örökség eme formáira jellemző a kapcsolat a természettel és a történelemmel, a kulturális sokszínűség, valamint a hagyományok átörökítése nemzedékről nemzedékre.

Arra is figyelünk, hogy a mindennapi életben a szellemi kulturális örökség részét képezik a családi hagyományok is, melyek helyenként eltérő jellegzetességekkel bírnak.

A hagyományos ünnepeken és a folklórfesztiválok keretében a kultúra mint a nemzeti identitást erősítő tényező jelenik meg.

3. A szekció hangsúlyozza, hogy az élő szellemi kultúrát a maga természetes közegében kell megőrizni és fejleszteni, valamint fontosnak tartja a következőket:

- a szellemi kulturális örökség szisztematikus vizsgálata, valamint megjelenési módjainak figyelemmel kísérése, a kultúra hordozóinak a bevonásával;

- a felhasználók széles körének biztosítani kell a hozzáférést a kulturális örökség különböző megnyilvánulásaihoz akár digitális információs eszközök, akár személyes találkozások segítségével, emellett népszerűsíteni kell a hagyományos kultúrát a finnugor fiatalság körében abból a célból, hogy megelőzzük egyes kulturális jelenségek téves értelmezését.

Véleményünk szerint hatalmas szerepe van magának a kulturális közegnek, ezért a természettel való kapcsolat alapvető jelentőségű a szellemi kulturális örökség megőrzésében és fejlesztésében.

Mindezekből a Szekció a következő tanulságokat vonja le:

- A szellemi kulturális örökség élő hagyomány, mely képes újjászületett formákban is funkcionálni.
- A szellemi kulturális örökség továbbadása nemzedékről nemzedékre mindenekelőtt ott lehetséges, ahol a nép hagyományos lakóhelyén él, közvetlen kapcsolatban a kultúra hordozóival. Ezért elengedhetetlen a kedvező és elérhető kulturális közeg megőrzése e folyamat minden résztvevője számára.
- Fontos a kultúra megőrzésének és használatának jogi szabályozása, valamint a kulturális jogok megélésének lehetősége.
- Ezzel együtt különösen fontos egyszerűsíteni a hozzáférést azokhoz a levéltári és múzeumi anyagokhoz, melyek szükségesek a finnugor népek kulturális értékeinek újjászületéséhez.
- Hasonlóképpen a nemzetközi kompetencia és a közös munka alapján meg kell erősíteni minden népnek a jogát arra, hogy legyen saját múzeuma, valamint létrehozni azoknak a népeknek a múzeumait, amelyeknek még nincs (például az inkeri-finneknek).
- Fontosnak tartjuk a finnugor népek testkultúrájának és a nemzeti sportoknak a fejlesztését, beleértve a versenyek rendezését és lebonyolítását is.

Harmadik szekció

Finnugor népek változó természeti környezetben

A szekció munkája során felmerült fontosabb kérdések: a természeti értékek megőrzése, az őslakosok szabad hozzáférése a természeti forrásokhoz, a természeti források ésszerű felhasználása, beleszólási lehetőség a természeti források fölhasználásába, ökológiai nevelés és információcsere.

Negyedik szekció

Tömegkommunikációs eszközök

A szekcióban hét előadás hangzott el, a munkában 28-an vettek részt. Általános követelményként fogalmazódott meg, hogy elő kell segíteni a finnugor nyelvek használatát a közösségi médiában.

Konkrét javaslat született arról, hogy közös információs teret kell létrehozni, ahol fontos és operatív információkat lehetne megosztani a finnugor és szamojéd népekről, a fontos események időpontjairól, az anyanyelv népszerűsítésének új és hatékony módszereiről.

*

Nanovfszky György

(1942–2021)

Augusztus 10-én, 79 éves korában váratlanul elhunyt Nanovfszky György nyugalmazott nagykövet, aki az elmúlt harminc évben a nemzetközi finnugor mozgalom számottevő alakja volt.

Nanovfszky György 1942. április 10-én született Budapesten. 1960-ban a budapesti Eötvös Gimnáziumban érettségizett, 1967-ben szláv filológusi diplomát szerzett a moszkvai Lomonoszov Egyetemen. A moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében délkelet-ázsiai nemzetközi szakértői diplomát kapott 1968-ban. Egyetemi doktori disszertációját a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen védte meg 1973-ban. A politikai tudományok doktora címet az Orosz Tudományos Akadémián nyerte el 1996-ban.

Az egyetem elvégzése után a nemzetközi kapcsolatok területén tevékenykedett, külföldre hazai és külföldi állásokat töltött be. 1992-től 1998-ig Moszkvában volt nagykövet, utána fősztályvezető a Külügyminisztériumban, majd 2001-től 2005-ig nagykövet Szingapúrban.

Moszkvai nagykövetként került kapcsolatba a finnugor ügyekkel. Tevékenyen részt vett az I. Finnugor Világkongresszus szervezésében és ezzel a ma is eredményesen működő nemzetközi finnugor mozgalom megalapításában. Évekig tagja volt a világkongresszusok Konzultatív Bizottságának. Szerkesztőként jegyezte a finnugor népeket bemutató, *A finnugorok világa* (Budapest – Moszkva 1996) c. kötetet, főszerkesztője volt az említett mű lényegesen kibővített változatainak:

Nyelvrokonaink (Budapest, 2000), oroszul: *Сородичи по языку* (Budapest, 2000), majd (ismét átdolgozva) angolul: *The Finno-Ugric World* (Budapest 2004) Ezek a kötetek fontos szerepet játszottak abban, hogy a finnugor népeket jobban megismerje a világ, illetve hogy ők jobban megismerjék egymást.

Feltétlenül megemlíteném még, hogy Nanovfszky György kezdeményezője és szervezője volt Göncz Árpád köztársasági elnök rendkívül sikeres látogatásának az oroszországi finnugor népeknél 1993-ban. Az utazás nagyban növelte a meglátogatott népek nemzeti öntudatát, ami megmaradásuk egyik alapvető feltétele.

Nanovfszky György barátságos, közvetlen ember volt, magáénak érezte a finnugor népek ügyét és jól ismert dinamizmusával dolgozott érte. Emlékét megőrizzük!

Csúcs Sándor

✱

Új Reguly-kiállítás Zircen

Nagy örömmel újságolom el olvasóinknak, hogy 2021. szeptember 14-én ünnepélyes keretek között újra megnyílt a Reguly Antal életét és munkásságát bemutató kiállítás.

Lapunk rendszeres olvasói jól tudják, hogy mi kapcsolja össze Társaságunk névadóját és Zircet. Ebben a bakonyi kisvárosban született Reguly Antal 1819. július 11-én. Édesapja a ciszterci apátság jogásza volt, a család az 1766-ban épült Dubniczay házban lakott. A város már a múlt században megbecsülte híres szülötét, akit joggal tekintünk a hazai finnugor nyelvészeti és néprajzi megalapítójának. Szobrot állítottak neki, emléktáblát helyeztek el a család lakóházán, később utcát és iskolát neveztek el róla. Életéről, utazásairól készült egy kisebb kiállítás is, amelyet az apátsági Műemlékkönyvtár folyosóján tekinthettek meg az érdeklődők.

1992-ben alapította meg a város és Illés Ferenc az első igazgató a *Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház* elnevezésű kulturális intézményt, amely kezdettől fogva hármas szerepet látott el, Reguly Antal emlékének ápolójaként, helytörténeti és néprajzi gyűjteményként, valamint kézműves műhelyként is működött és működik ma is.

1996-ban készült el és nyílt meg az állandó Reguly-kiállítás, amelynek tervezésében, összeállításában a jelenlegi igazgató, Ruttikay-Miklós Eszter is részt vett. Ennek a kiállításnak egy újabb változata nyílt meg 2013-ban *Út az*

ismeretlenbe címmel, utalva arra, hogy nagy utazásának megkezdésekor Reguly Antal nem tudhatta, hogy tulajdonképpen mi vár rá. Közben, 2011-ben egy máig tartó nagyszabású felújítás kezdődött. Először az épület földszintes szárnya került sorra, amelyben 2014 óta látogathatók a padláson lévő raktárak és használhatók a földszinti műhelyek.

2016-ban nyíltak meg azok a pályázati lehetőségek, amelyeknek köszönhetően meg lehetett kezdeni a főépület felújítását és egy teljesen új Reguly-kiállítás tervezését.

Magára a megnyitó ünnepségre egy keddi délutánon került sor, a szinte nyári időjárásnak köszönhetően a múzeum udvarán. Házigazdaként Ruttikay-Miklós Eszter üdvözölte az udvart betöltő, szépszájú közönséget, amelynek soraiban örömmel láttuk a fővárosi finnugristák képviselőit is. Eszter megköszönte a jelenlevőknek, hogy osztoznak örömeiben, saját magát pedig egy lakodalmát ülő menyasszonyhoz hasonlította.

Ottó Péter, Zirc város polgármestere arról beszélt, hogy mennyire elkötelezett a város Reguly emléke és a múzeum iránt és felsorolta ennek, cikkem elején már említett, bizonyítékait. Őt követte Kemecsi Lajos a Néprajzi Múzeum főigazgatója. Gondolatgazdag megnyitó beszédét teljes terjedelemben közöljük alább. Ezután a Bakonyi Finnbarátok Köre Egyesület tagjai részleteket adtak elő a Kalevalából kantele⁴ kísérettel. Kovács Zoltán országgyűlési képviselő szereplését egy kedves zsinórfonó akció előzte meg, amelyben a többi szónokkal együtt ő maga is részt vett. A képviselő úr Eszter szavaihoz kapcsolódva örömapának titulálta magát, és tőle tudtuk meg, hogy a fejlesztés 480 millió forintba került, amit részben uniós, részben kormányzati forrásokból fedeztek. Végül ismét Eszter következett. Ő megemlékezett a tervezés, a kivitelezés és a finanszírozás problémáiról, és meghatódva mondott köszönetet személy szerint is azoknak, akiktől a legtöbb segítséget kapta.

Ezzel véget ért a családias hangulatú ünnepség, pezsgővel és bodzaszörppel gratuláltunk a házigazdáknak és megköszöntük az egyesületi hölgyek pogácsáját és süteményeit. A melléképületben kialakított Dubniczay-teremben videókat és fotókat mutattak arról, hogy milyen volt és milyen lett az épület, és lassan a kiállításra is be lehetett jutni.

A főépület földszintjén található a kiszolgáló helyiségek: pénztár, múzeumi bolt, kávézó stb. Maga a kiállítás az első emeletet és a tetőteret foglalja el. Ha felmegyünk a közel kétszáz éves falépcsőn, balkéz felől csodaszép hanti női ing és női cipők állítanak meg bennünket. Ezeket és még több más tárgyat a Néprajzi Múzeum adta kölcsön a zircieknek. Ezeket a tárgyakat, összesen kb. nyolcvanhat Reguly hozta magával Oroszországból, és 1847. október 14-én Pesten átadta a

⁴ Kantele = finn pengetős népi hangszer

Magyar Tudományos Akadémiának, ahonnan a Nemzeti Múzeumba, majd a Néprajzi Múzeumba kerültek. Közülük 46 tárgy még ma is megvan.

A kiállítás Reguly életének időrendjére épül, az első teremben ifjúkorával, a másodikban finnországi tartózkodásával ismerkedhetünk meg és így tovább. A szibériai gyűjtőút bemutatására a tetőtérben kerül sor. A kiállítás, címéhez híven (*Regulyverzum – mindent Regulyról*) mindent elmond Regulyról, amit ma tudni lehet. De nemcsak Regulyról, hanem a finnugor nyelvrokonságról is. Szellemes feladatok, újra és újra meghallgatható hangfelvételek segítségével vezet be a nyelvhasználat világába. Aki figyelmesen végigjárja a kiállítást, teljesíti a feladatokat, az aligha fog többé beleesni a délibábos nyelvrokonítás (hun, sumér, etruszk stb.) csapdájába. A látogatók természetesen megismerkedhetnek obi-ugor nyelvrokonaink életmódjával, szokásaival is.

Sajnos be kell fejeznem a cikket, mert holnap már a technikai szerkesztőnél kell lennie. Ezért nem folytatom a kiállítás tartalmi ismertetését. Ehelyett mindenkit arra biztatok, hogy látogasson el Zircre és nézze meg a kiállítást. Én magam is alig várom, hogy újra odamehessek.

Azt még elmondom, hogy a kiállítást a legkorszerűbb módon építették fel, felhasználva a rendelkezésre álló technikai lehetőségeket (kép- és hanglejátszás, számítógép stb.). A rendezők maximális interaktivitásra törekedtek, számtalan érdekesnél érdekesebb feladatot hajthatnak végre, akik rászánják magukat.

Több volt kollégámmal is találkoztam a megnyitón, mindnyájuknak az volt a véleménye, hogy fantasztikusan jó kiállítást sikerült a zircieknek összehozniok, amiről csak szuperlatívuszokban lehet beszélni.

Utoljára de nem utolsósorban szót kell ejteni a sok csoda kitalálójáról és megvalósítójáról Ruttikay-Miklós Eszterről. Az elmúlt években, ha távolról is, de nagy rokonszenvvel figyeltem Eszter munkásságát, ami ezzel a kiállítással ért el a csúcra. Eszter és munkatársai emberfeletti munkát végeztek az elmúlt években, amelynek a szó szoros értelmében vett látványos eredménye mindnyájunkat gazdagít. Nagy öröm volt számomra, hogy részt vehettem a megnyitón, és osztozhattam az alkotók örömeiben. Ez a kiállítás minden másnál jobban hozzájárul Reguly Antal emlékének megőrzéséhez, életének és munkásságának ismertetéséhez.

Csúcs Sándor

*

Megnyitó beszéd⁵

Tisztelt Képviselő Úr, Polgármester Úr, tisztelt Igazgató Asszony, kedves vendégek, tisztelt Bakonyi Finnbarátok Köre Egyesületi tagok, tisztelt zirciek és távolabb lakó jelenlévők, akár az Urálon túlról is érkezettek! Remélem megengedik nekem, hogy ne azt mondjam el, amit nemsokára közvetlenül megtapasztalhatnak, megismerhetnek. Ne a kiállítást foglaljam össze – ami igen nehéz lenne a megnyitó műfaj keretei között. Sokkal inkább, szerintem helyben és távolabb is érvényes megállapításokat tegyek, a most megnyíló tárlathoz kapcsolódva.

A ma megnyíló kiállítás számos szempontból példaértékű. Számomra elsősorban abból a szempontból példaértékű, mert a 21. század harmadik évtizedében várhatóan az egyik legfontosabb kérdéssel: az identitással foglalkozik érzékenyen és fölkészülten. Reguly Antal életének, az őshaza kutatásnak, a nyelvi rokonság kérdéskörének, a térképészet rejtelmeinek, az obi-ugor világ természeti környezetének értő és érzékeny bemutatása mind-mind összefügg ezzel a tematikával!

A lokalitás és az identitás olyan összefüggésre utaló fogalmak, amelyek vitája művelődéspolitikai kérdésként bő évszázada van jelen a tudományos közbeszédben Magyarországon is. Egy olyan szimbolikus közösség megalkotásához, mint a nemzet, az összetartozás kulturális jezeit lényeges megformálni és a külvilág felé is felmutatni. Ezáltal alakulnak a nemzetre jellemzőnek tartott jegyek, a sztereotípiák. Ebben a felfogásban a mindennapok jelenségei alkotják a nemzeti kultúrát, melynek szimbolikus karaktere rejtve marad. Az őshaza – már ha létezik ilyen lokalizálható régió – és annak keresése, az etnikai rokonság kérdéskörével szoros kapcsolatban nemcsak Reguly korában a 19. század közepén, hanem éppolyan érzékenységgel napjainkban is része a társadalmi diskurzusnak.

A társadalomtudományok – köztük hangsúlyosan a néprajztudomány – segítséget nyújtanak az egyes individuumoknak és a nagyobb lokális közösségeknek – csoportoknak abban, hogy a társadalmi viszonyok ellenőrizhetetlennek tűnő külsőlegessége, nyomasztó idegensége miatt keletkező feszültségeket, esetleges félelmeket csökkentsék, s ha lehet, legyőzzék. Az ilyen kérdésekre reflektáló részei a *Regulyverzum* állandó kiállításnak a medvekulusz esettanulmányi elemzésére fókuszálva látogatóbarát megoldásokkal működnek.

A ma megnyíló tárlat is igazolja, hogy a múlttal kapcsolatos kötelékek tagadhatatlanok, az örökség mégsem elsősorban a múltról szól, hanem a jelenről. A hagyományos elemeket őrző akár több ezer kilométeres távolságban lévő

⁵ Elhangzott a *Regulyverzum – Mindent Regulyról* című állandó kiállítás megnyitóján a Reguly Antal Múzeumban Zircen, 2021. szeptember 14-én.

kultúrák felé fordulás közösségformáló és az életminőséget javító szándékkal működik. A kulturális örökséggel kapcsolatos, egyre kiterjedtebb és koordináltabb lokális kutatások érdekében tisztában kell azzal lennünk: az európai társadalomtudományi hagyományhoz igazodva, az egyes embertől a családon, a rokonságon, a faluközösségeken át, az egyre nagyobb méretű közösségeknek és a területi, politikai egységeknek egészen az emberiségig, az általános etnológiáig ívelő sorozatában fontos hely illeti meg a nemzeti közösségek vizsgálati szintjét.

S miként a tárlat a Bakony és Zirc turisztikai attrakcióit erősíti közvetlenül, közvetve a helyi lokális közösségen túl egészen távoli régiók és vidékek lakóival is összeköti a látogatókat. Olyan vidékeken élőkkel – akik érthető okokból és megbocsátható módon nem hogy Zirc település pontos helyét, de Magyarország létét és elhelyezkedésének paramétereit se ismerik! S mégis, rájuk is tartozik, ami itt látható, és ránk is tartozik, amit róluk – s így valójában rólunk is – elárul ez a tárlat!

A ma nyíló tárlat példaértékű azért is, mert komoly és megalapozott kutatások eredményein alapszik. Bárcsak minden hazai múzeumi tárlat hasonlóan átgondolt és szakszerű kutatási eredményekre építhetne! Hiszen a korszerű múzeumok szakmai hitelességének hátterét a gyűjteményeikkel összefüggő tudományos kutatásaik biztosítják. A múzeum szó hazánkban és külföldön egyaránt a hitelesség és a komolyság garanciája is az intézmények küldetésében. A múzeumnak a megbízhatóság tehát az imázsához tartozik, ezáltal szerepvállalásait fokozott figyelem kíséri. Az intézmények küldetését támogató egyediség és a különlegesség ma, a virtuális világok korában, a múzeumok valóságában van: a valós környezet, valódi tárgyak, valódi emberekkel való találkozás és együttlét, valódi beszélgetések biztonságos találkozási helyeként működik a sikeres és korszerű intézmény. Ezt is elismerve tettünk kivételt a zirci múzeum megkeresésével amikor a Néprajzi Múzeum költözésének hosszú és higgyék el nekem nem unalmas időszakában lehetővé tettük legféltettebb gyűjteményi egységünkben valódi műtárgyak kölcsönzését és bemutatását!

A múzeumokban zajló tudományos kutatás megítélése érzékelhetően átalakulóban van az utóbbi években – sajnos nem mindig pozitív tartalommal –, személyes meggyőződésem, hogy a múzeumok számára hosszútávon alapvető és inspiráló jelentőségű kell, hogy maradjon ez a tevékenységi forma. A múzeumi tudományos kutatások feltételeivel kapcsolatban általánosan megállapítható, hogy egyre kevesebb a szférában a köztámogatás és egyre magasabbak a látogatói igények. Ez rendszerint új tevékenységekre sarkallja a múzeumokat; bevétel-növelés, látogatói attrakciók erősítése, fejlesztések és az egyediség kihangsúlyozása terén. Ez a folyamat sok esetben akadályozza a múzeumok tudományos műhelyként való szerepvállalását, viszont valóban hiteles – és nem túlzás – izgalmas kiállításokat csak a biztos tudományos alapok kínálnak a múzeumok számára!

A múzeumi tevékenység részeként egyértelmű, hogy a forrásnak tekinthető információs bázis gyakorlatilag kezelhetetlenül kítágul. Olyan médiumok is megjelennek a korszakra vonatkozó információkhoz kapcsolódva, melyek a korábbi évszázadokban természetesen ismeretlenek voltak. Az írásbeliség robbanásszerű bővülése, vagy a hang és képrögzítés többszörös forradalmainak eredményeire gondolunk és egyértelmű, hogy ezen produktumok gyűjteményeinkbe integrálása, kiállításainkon való felhasználása komoly kihívást jelent az eredendő XIX. század közepi struktúrára épülő múzeumoknak. A modernizáció hatásmechanismusait egyedül a modern technikai eszközök következetes alkalmazása képes kezelni. Erre is kiváló példákat találunk a most megnyíló kiállításban! Csak biztatni tudom Önöket arra, hogy keressék meg, fedezzék föl és kutassák az összefüggéseket, a szórakoztató és elgondolkodtató tartalmi elemeket!

A társadalmi hasznosság felismerése és felismertetése mára nemzetközi szinten már a múzeumi intézmények fennmaradásának és fejlesztésének alapjaként értékelhető. A korszerű múzeumi praxisban lendületes ritmusban előtérbe lépnek a történetek és az emlékezések. Az ellenőrzés alól kiszabadult emlékezés fölszabadító pillanatának katarziszt segítik elő a jó múzeumok, melyek folyamatosan újradefiniálják az emlékezetközösség történeti konstrukcióinak változó szerkezetét. A következő, az új nemzedék, a múzeum konstruálta kulturális térben eligazodva, a közvetített ismeretek által juthat el, akár a személyes megrendültség állapotáig is. Az őshazakereső, a távoli kultúrák elszánt és minden nehézséggel dacoló kutatója, Reguly munkásságán keresztül a természet és az ember viszonyának rendkívüli jelentőséget hordozó témájához is tudunk kapcsolódni! Reguly kutatásai – akár a lappok, akár a vogulok, akár a palócok között folytak – mindenütt szinte fölfoghatatlan áldozatkészséggel és elkötelezettséggel párosultak.

S végül engedjenek meg számomra egy önreflexív megjegyzést is. A Néprajzi Múzeum főigazgatójaként különösen érzékenyen értékelem egy új állandó tárlat előkészítésének és létrehozásának rendkívüli kihívást jelentő komplex programját. Így a Reguly Antal Múzeum vonatkozó tevékenységét is messzemenően elismerem. S persze ez bizonyíthatatlan állítás, de mégis úgy érzem, hogy ezt a kiállítást mind Reguly Antal, mind a hasonlóan elkötelezett kutató Schmidt Éva elismeréssel értékelné. S vannak akiknek ez a gondolat bizony igen sokat jelent a jelenben is!

A 150 év után először saját épületébe költöző és ott, 30 évvel a legutóbbi állandó kiállítását követően, minden korábbi megmutatkozási lehetőségnél nagyobb és összetettebb állandó tárlat megvalósítási folyamatának közepette élő Néprajzi Múzeum számára a fentiekben röviden jelzett példaértékű elemei ennek a zirci tárlatnak igen fontosak. Felelősségünk gyűjteményeink megőrzése, látogatóink, társadalmi környezetünk és küldetésünk teljesítése érdekében óriási – ám a

múzeumi munkatársak fölkészültsége és elkötelezettsége garanciát kínál a sikerre.

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Ezennel a kiállítást megnyitom.

Kemecsi Lajos

a Néprajzi Múzeum főigazgatója

*

Néhány személyes gondolat az észt–magyar kapcsolatok utóbbi negyedszázadáról⁶

Először is szeretnék köszönetet mondani Kristi Karelsohn nagykövet asszonynak, hogy gondolt rám. Köszönöm azt is, hogy néhány mondat erejéig folytathatom a Nagykövet asszony bevezetőjében elhangzott gondolatokat. Tudom, hogy a nagykövetség jóval korábban tervezte ennek az eseménynek a megrendezését, de a koronavírus újabb és újabb támadásai ezt mindig megakadályozták.

1995 óta látom el a tiszteletbeli konzuli, 2003-tól pedig a tiszteletbeli főkonzuli feladatokat Magyarországon, így módon tehát régóta igyekszem itt az Észt Köztársaság és az észtországi lakosság érdekeit képviselni és védelmezni. Mindeközben személyesen is jelen lehettem az észt–magyar kapcsolatok számos eseményén és fórumán. Az eltelt időszak hosszúságát mutatja az is, hogy már néhány éve én vagyok a Magyarországon állomásozó tiszteletbeli konzulok doyenje.

A ma bemutatott évfordulós kötetben több konkrét emlékemem is felidézem az utóbbi évtizedek fontos, érdekes vagy tréfás eseményei közül, most azonban engedjék meg, hogy – a rendelkezésre álló idő rövidsége és a tűző napsütés miatt – csak néhány gondolatomat és emlékképeimet osszam meg Önökkel!

Az elvégzendő munka mennyisége és minősége tekintetében meghatározó fontosságú volt számomra, hogy éppen Bécsben vagy Budapesten működött az észt nagykövetség. Sok minden múlt azon is, milyen kapcsolat alakult ki a mindenkori nagykövettel és a nagykövetségen dolgozókkal. Természetesen hosszan lehetne beszélni az általános konzuli feladatokról: dokumentumok átadásáról; bajba került észtek megsegítéséről; üzleti lehetőségek és vízumok közvetítéséről;

⁶ Elhangzott az észt–magyar diplomáciai kapcsolatok 100. évfordulójára készült ünnepi kiadvány bemutatója, valamint Bereczki András tiszteletbeli konzuli megbízatásának 25. évfordulója alkalmából rendezett fogadáson az Észt Köztársaság Nagykövetségén 2021. május 28-án.

hivatalos látogatások előkészítéséről; háttérinformációk nyújtásáról. A legbüszkébb talán ezek közül a Magyarországi Észt Intézet létrejötte miatt vagyok. Ennek a tervét már 1995 őszén megfogalmaztam és hozzáálltam a megvalósítás előkészítéséhez, ám az intézet csak többéves szervezőmunka eredményeképpen nyithatta meg a kapuit 1998 elején. A legfőbb célom az volt, hogy szervezett keretek közé kerüljön és állami támogatást élvezzen Észtország és az észt kultúra magyarországi megismertetése. Az előzmények – többek szorgalmas és kitartó munkájának eredményeképpen – már szerencsére adottak voltak. Anélkül persze nem valósulhatott volna meg ez a terv, ha Magyarországon nem mutatkozik kellő fogadókészség és érdeklődés az észt kultúra iránt, de az intézet mindenkori vezetője ügyességét dicséri, hogy ez az intézmény mind a mai napig tevékenykedik, és ha minden jól megy, akkor két év múlva már a 25. születésnapját ünnepelhetjük.

Természetesen mindig örültem annak, ha a két államban pozitív hírek láttak napvilágot egymásról, de a legfontosabbnak mindig azt tartottam, hogy a híradások feleljenek meg a valóságnak, törekedjenek az objektivitásra, és az esetleges politikai elfogultság ne nyerhessen bennük túlzottan teret. Számos észt és magyar újságíróval beszélgettem az utóbbi évtizedekben, számtalan előadást tartottam az észt kultúráról és történelemről, több tucatszor beszéltem különböző magyarországi médiumokban Észtországról, nyithattam meg kiállításokat hazánk legkülönbözőbb vidékein, illetve körülbelül százhetvenszer beszéltem Magyarországról is az Észt Rádióban.

Nagy élmény volt az utóbbi évtizedekben találkozni és beszélgetni kiemelkedő észt és magyar politikusokkal, diplomatákkal, közéleti személyiségekkel, művészekkel. Sokszor kértek fel tolmácsolásra is. Különleges emléket jelentenek a Lennart Meri köztársasági elnökkel folytatott beszélgetések, akit már gyermekkoromtól kezdve ismerhettem, de – a korábbi köztársasági elnököknél maradván – meglepett például, hogy Mádl Ferenc és Sólyom László köztársasági elnökök mennyire jól tájékozottak voltak Észtországgal kapcsolatban, mennyire jól átláták a különböző észtországi problémák gyökereit. A politikusokkal és diplomatákkal lezajlott eszmecsereik hozzásegítettek ahhoz, hogy néha kissé bepillanthasak a politikai és diplomáciai élet kulisszái mögé is.

Amikor 2014–2018 között bezárták a nagykövetségeket Tallinnban, illetve Budapesten, ismét több konzuli feladat hárult rám. Kiderült, hogy több észt állampolgár él Magyarországon, mint amennyit én korábban gondoltam. Néha már annyi volt a teendő – elsősorban az elvesztett úti okmányok miatt –, hogy alig győztem a saját munkám mellett elvégezni a megsokszorozódott feladatokat. Ekkor azonban újra megtapasztalhattam, hogy milyen jó dolog közvetlenül is segíteni másokon. Bár volt olyan helyzet – egy haláleset –, ami igen komoly lelki teherként jelentett számomra is, de végig azt éreztem, hogy nagyon fontos volt a segítségem a gyászoló rokonoknak. Ennyi idő alatt természetesen sok minden

történt, érdekes és váratlan helyzetekbe kerültem, így hosszan lehetne sorolni a mulatságos eseteket is.

Az utóbbi negyedszázad során nem kevés időt kellett elvonni a kutatói munkámtól a konzuli teendők ellátása érdekében, de nagyon fontosnak tartottam és tartom ma is az ész–magyar kapcsolatok fejlesztését. Az együttműködés erősítéséhez egészen biztosan igyekeztem volna akkor is hozzájárulni, ha nem kérnek fel tiszteletbeli konzulnak. Fontosnak tartom, hogy a két nép tudjon meg minél többet a másikról, és a nyelvrokonságon alapuló összetartozás és sorsközösség érzése tovább erősödhesen a jövőben is.

Szeretnék még egyszer köszönetet mondani Kristi Karelsohn nagykövet asszonynak a lehetőségért, Önöknek pedig azért, hogy eljöttek.

Bereczki András

*

Taastulemine. Eesti esindajad Ungaris 1991-2021. Visszatérés. Észtország képviselői Magyarországon 1991–2021

Bibliográfiai adatok: Taastulemine. Eesti esindajad Ungaris 1991-2021. Visszatérés. Észtország képviselői Magyarországon 1991–2021. Összeállította: Kristi Karelsohn; fordította: Segesdi Móni; szerkesztette: Kristi Karelsohn (észt nyelven), Segesdi Móni (magyar nyelven); design: Lőrincz Gergely, Pluralica. Észt Köztársaság Nagykövetsége, Budapest, 2021. ISBN: 978-615-01-0968-8

Az ész–magyar diplomáciai kapcsolatok felvételének 100. évfordulója alkalmából az Észt Köztársaság Nagykövetsége egy igazán különleges ajándékot készített. A *Taastulemine. Eesti esindajad Ungaris 1991-2021. Visszatérés. Észtország képviselői Magyarországon 1991–2021* című, kétnyelvű kötet az elmúlt 30 évről ad számot. A kiadvány megjelentetését ugyanis az évszázados jubileum mellett az is indokolta, hogy 2021-ben ünnepeljük egyúttal a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok helyreállításának 30. évfordulóját is.

A könyvet áttekintve valóban átfogó képet kaphatunk az elmúlt három évtized ész–magyar kapcsolatairól: egyrészt Észtország képviselői osztják meg emlékei-

ket a témában; másrészt a korszakból származó, a kapcsolatépítést dokumentáló forrásokat is találunk benne, melyeket az ész–magyar diplomáciai kapcsolatok idővonala tesz teljessé.

Bereczki András tiszteletbeli főkonzul; Toivo Tasa, Mart Laanemäe, Miko Haljas, Priit Pallum és Rein Oidekivi nagykövet urak, Lembit Luht ideiglenes ügyvivő, valamint Kristi Karelsohn nagykövet asszony személyes hangnemben írták meg kedves, izgalmas, a diplomáciai kapcsolatok építéséhez és Magyarországhoz kapcsolódó történeteiket, emlékeiket.

A kötet tartalmazza még az ész–köztársasági elnökök – Lennart Meri, Arnold Rüütel és Toomas Hendrik Ilves – szintén baráti hangvételű, hazánkban elhangzott egy-egy beszédét is.

Ezen kívül helyet kapott még benne néhány, a két ország kapcsolatai szempontjából fontos dokumentum is: a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételéről szóló 1991-ben készült jegyzőkönyv; a baráti kapcsolatok és együttműködés alapjait lefektető, 1992-ben aláírt szerződés; a Magyar Nagykövetségnek a kapcsolatok 80. évfordulójára kiadott sajtóközleménye; a két állam között létrejött szerződések és a köztársasági elnöki látogatások listája; valamint az Észtországban szolgálatot teljesítő magyar nagykövetek, illetve a magyarországi ész–missziók vezetőinek névsora.

A néhol szellemes anekdotákat, ám máshol komolyabb helyzetértékeléseket is tartalmazó visszaemlékezések mellett fényképeket is találunk – mintha csak egy családi fotóalbumot tartana kezében az olvasó.

Bár a szerkesztők nem tudományos értékű kiadványnak szánták a kötetet, a benne összegyűjtött dokumentumok mégis forrásértékkel bírnak és nemcsak a laikus érdeklődők, de a téma kutatói számára is hasznosnak bizonyul a közlésük. Külön öröm ezen kívül, hogy mind a visszaemlékezésekben, mind az elnöki beszédekben találunk utalást, kitekintést a két ország közötti kulturális és oktatási kapcsolatra.

A kétnyelvű kötet igazán sokrétű: emberközele, baráti, mégis objektív; egyszerre személyes, szívmengető emlékeket és történelmi dokumentumokat közlő gyűjtemény, mely bizakodóan tekint a jövőbe, de levonja a múltbéli tanulságokat is. Kedvcsináló élménybeszámoló Magyarországról az ész–magyar olvasóknak; de érdekes a magyar közönségnek is, hiszen új, speciális nézőpontból, egy régi, kedves jóbarát szemszögéből látatja hazánkat. Önálló könyv, mely rokon a 2001-ben a tallinni Magyar Nagykövetség által megjelentetett kapcsolattörténeti összefoglaló munkával⁷ is. Egy biztos: igazán jól sikerült, az ész–magyar diplomáciai kapcsolatok 100 éves jubileumához és azok visszaállításának 30 éves évfordulójához is

⁷ Jávorszky Béla (szerk.) 2001. Magyar–észt diplomáciai kapcsolatok 1921–2001. Eesti–Ungari diplomaatilised suhted 1921–2001. Magyar Nagykövetség, Tallinn.

méltó ajándék, amely hűen visszaadja a két ország közötti kapcsolatok sokszínűségét, tartalmasságát és értékét.

Az ünnepi hangulatot fokozza, hogy maga a 111 oldalas, kék–fekete–fehér (ezüst) kiadvány önmagában is ajándék-szerű. Borítója, kötése, tipográfiája, papírja is különlegesen szép, letisztult; gondos, szeretettel készült tervezőmunka eredménye.

A könyvet május végén, az Észk Köztársaság Budapesti Nagykövetségén egy kellemes hangulatú kerti fogadáson Kristi Karelsohn nagykövet asszony és Bereczki András tiszteletbeli konzul mutatták be a közönségnek. Az eseményen egyúttal Bereczki Andrást is köszöntöttük megbízatásának 25. évfordulója alkalmából.

* * * * *

Az észk–magyar diplomáciai kapcsolatok 100 éves jubileumával kapcsolatban több más eseményre is sor került – a teljesség igénye nélkül említünk meg néhányat: az Észk Köztársaság Budapesti Nagykövetsége egy kocsányos tölgyet ajándékozott Budapestnek, amely Észtország egyik nemzeti jelképe és májusban ünnepélyes faültetés keretében kapott helyet a budapesti Európa-Ligetben; a Magyarországi Észk Intézet egy, a diplomáciai kapcsolatokat érintő helyszínekhez kapcsolódó játékot állított össze; a tallinni Magyar Kulturális Intézet pedig kiállítást készített a témában, amely Észtország után most Magyarországon is megtekinthető.

Benedek Nóra

*

... a manysi nép bölcsessége és lelkiismerete...

105 éve született Anna Konykova manysi író

Az Anne anyó meséit az író 85. születésnapjára fordítottam le, de csak a 105. születésnapjára tudtam kiadni (Napkút Kiadó, 2021). A mesekönyv túlnő önmagán. Alcíme is lehetett volna: „Emlékkönyv” vagy „emlékezőkönyv” a 105 éve született Anna Konykovára (1916–1999), aki a meséket gyűjtötte/írta; a 95 éve született Bede Annára (1926–2009, a könyv egyik ajánlójára, az uráli irodalmak

kiváló műfordítójára, valamint az egy év híján húsz éve eltávozott Schmidt Évára (1948–2002), a mesekönyv másik ajánlójára, a nemzetközileg is ismert néprajztudósra.

* * *

Bede Anna ajánlása⁸

Igazi kalandokban lesz része annak, aki elolvassa Anne anyó húsz meséjét, jelesül a következőket: Akarom, nem akarom, Hogyan lett csikos a Csapósüger?, Mindenki másban erős, Maszne meg Nyulacska, Nyulacska és Kompolen, A telhetetlen Terjajka, Az okos Kisegér, Arany Fejedelem, Hogyan keletkezett az északi fény?, Az idősebbik fiútestvér, Kompolen, a Mocsári Szellem, Ivir vezér, Napsugárka, A Szarvasfülnyi Fiacska, A bátor Tatyja, Szantir és Lejen, Vindir vadász és Járkáló Jalval, a gonosz erdei szellem, Arine és a szarvasagancsos szán, Mikolka varsája, A Lánghegyű Nyíl és Vorne.

A Kedves Olvasó találkozhat okos vagy éppen együgyű mesebeli állatokkal: az okos Kisegérral, a vőlegényt kereső Vidrácskával, Nyulacskával, Rókával; Terjajkával, a telhetetlen egérfeleséggel; a világhírű manysi Ivir vezérrel; Kompolennel, a félig ember, félig állat alakú Mocsári Szellemmel és sok-sok Felső, Középső és Alsó Világ-beli segítőtárssal vagy éppen ádáz ellenséggel. Megtudhatja, hogy hogyan tanította meg varni Petosz anyó Masznét, a kis unokáját; hogyan bújt meg a kisegér az őt üldöző róka elől a Jávorszarvas fülében; miképpen került a földre a Hold lusta fia, Kota, és hogyan fogadta be őt a manysi nép; hogyan keletkezett az északi fény; hogyan veszejtette össze az egykor volt két jóbarátot, a vadászt és a Medvét Kompolen, a gonosz Mocsári Szellem; hogyan vívott meg Ivir vezér a mocsári szörnyekkel, és vezette a manysi népet Jevrába; hogyan akarta tönkretenni Vor-Hum, az Erdei Szellem Asszony Perkót és az ő szépséges húgát, Peclát; hogyan lehelt életet Pekla egy rőzseágon hajtott rügyecskébe, az ő Szarvasfülnyi Fiacskájába; hogyan mentette meg a Sirály nemzetségbeli Vindir vadász a Búvárkacsa nemzetségbeli, megvakított Perkót és az ő lányát Jalvaltól, a gonosz erdei szellemtől; hogyan ölte meg Szjamin a Lánghegyű Nyíllal Kompolent és így tovább.

⁸ Anna Konykova *Anne anyó meséi* c. mesekönyvét 2001-ben fordítottam le. Akkoriban szokás volt ajánlást írni a kiadóknak annak reményében, hogy azt elolvassa felül tudnak emelkedni a saját piaci érdekeiken... Ebben bízva írta meg ajánlását Bede Anna (1926–2009) műfordító és Schmidt Éva (1948–2002) néprajztudós, de a könyvkiadók farkastörvényeit nekik sem sikerült felülírni. Bizonyára most ők is örülnek Odafent, hogy 2021-ben beteljesült közös álmunk. (Schmidt Éva ajánlása a könyv végén olvasható.)

Több évezredek múltba visznek bennünket vissza ezek az izgalomban és eseményekben bővelkedő, mitológiai és lírai elemeket is sűrítő mesék, magukban hordva a manysi népköltészet⁹ jellegzetes jegyeit. Az esztétikai élményt fokozzák, egyben a könyv értékét emelik a 11 éves Bakos Barbara szép illusztrációi¹⁰ is.

Szívesen ajánlom Nagy Katalin fordításában e nem európai világot idéző, különleges hangulatú mesék megjelentetését.

* * *

Schmidt Éva ajánlása

A magyarság folyamatosan esélyrontó görcsben van, mert létét, kultúráját peremhelyzetűnek éli meg. Etnikus identitása, jellege valóban egyedülálló, de nézőpont kérdése, hogy ezt hogyan fogja fel. Helyünk és kultúránk tulajdonképpen központi. A Taigetosz-széli életérzés onnan származik, hogy születésünk pillanatától csak az egyik oldallal – a nyugatival – kerülünk kapcsolatba. Így a keleti térfelet ismeretlenségében félelmetes űrnek éljük meg, holott éppen minket – Japán túlsó partjáig bezárólag – referenciájuknak, „rokonuknak” tartanak a nem-indoeurópai népek. Ilyen előnyből hátrányt csinálni – sajátos vonásaink egyike. Már az is egyedülálló, hogy a tudományosan bizonyított nyelvrokonainkat sem sikerült soha sem megismertetnünk, sem elfogadtatnunk magunkkal, mivel ez sosem történni a kellő életkorban és kifejezési formában. Amelyik etnikum a III. évezredben életképes akar maradni, annak kötelező megoldani tudni az ilyen feladatokat.

Az ezredfordulón legalább az objektív lehetőségek elkezdtek végre javulni. Például legközelebbi nyelvrokonaink – a kis szibériai vadász népek, akiket eddig notorikusan nem akart megismerni a fehérember, végül maguk fogtak az ismertetéshez. A tiszta energia, évezredek bölcsesség – mely civilizáció nélkül életben tartotta őket magas észak fenyeveseiben – a könyvlapokról is sugárzik a mindezt már rég elvesztett Olvasóra. Külön szerencse, hogy a gyerekeknek is jut belőle egy vogul (manysi) „anyó”, Anna Konykova jóvoltából.

Magam húsz éven át csodálhattam e nyugdíjas tanító néni személyes varázsát, érzékenységét a szép és a jó minden formája iránt. Konykova egyike az utolsó

⁹ Aki többet szeretne tudni a manysi (vogul) népköltészetéről, feltétlenül tanulmányozza Munkácsi Bernát *Vogul népköltési gyűjteményét* (I–IV. kötet. Budapest. 1892, 1892, 1893, 1896; A jegyzeteket tartalmazó 2. kötetek megjelenési évei: 1902, 1910, 1952, 1963)

¹⁰ 2021-ben bővült az illusztrátori kör: kilenc gyermek akvarelljei, színesceruza-rajzai és kavicsfestmény-kompozíciói gazdagítják a mesekönyvet.

déli voguloknak, s mivel népének gyermekei elhagyták őseik ösvényét, írásaival meghódította Nyugat-Szibéria gyarmatosítóit, hogy szava visszajuthasson a vogul gyerekekhez – s talán a magyarokhoz is. Bízást mondhatjuk, hogy olyan művei, mint például az *Anne anyó meséi* alakítják az új korszak gyermekeinek képzetét hazájában. Ismét szerencse, hogy kiváló magyar fordítója akadt Nagy Katalin személyében, sőt még meséit magyar képvilágra tolmácsoló ifjú illusztrátora is. Gondolom, nem egyhamar találhatnánk alkalmasabb művet arra, hogy a gyerekekkel az indián-, ufó- és egyéb virtuális irodalom mellett végre idejében érzékeltesük, hogy a világ kelet felé is terjed, és ráadásul rokon velünk.

A.M. Konykova *Anne anyó meséi* c. művének kiadását Nagy Katalin fordításában melegen ajánlom.

* * *

„A mesék után szépeket álmodik az ember...”¹¹

Gondolatok Anna Konykováról, Anne anyó meséiről és a mesekönyvről

Meglepődne a kedves Olvasó, ha feltételekhez kötném ezen írásom elolvasását? Tegyük egy próbát, játsszunk találókérdésesdit, mint a félnomád szibériai gyerekek a sötét téli esteiken: csak az olvashatja tovább az írást, aki megfejt legalább három találós kérdést az alábbiak közül: 1. Keze sincs, lába sincs, mégsem éred utol. 2. A fa tetején szép, díszes kosárka¹² 3. Fehér, de nem nyúl; repül, de nem sirály. 4. Víz alatt üldögél a százszemű varázsló. 5. A szülők testén is pénzcsekék, a gyerekek testén is pénzcsekék.

Aki kiállta a három próbát, nélkülem is haladhat tovább. Akinek nem sikerült, segítke a válaszokkal: 1. a hal, 2. a fenyőtoboz, 3. a hó, 4. a halászháló, 5. a halpikkely.

Anna Konykovának csak akkor mesélt a nagyanyja, ha előbb megfejtett három találós kérdést. Három találós kérdésért három mese dukált. Így köteleződött el mindörökre a mesékkal az unoka. Az utókor öröme, a mi örömünkre.

De ki is Ő? Anna Konykova (1916. 06. 28. – 1999. 12. 03.) születési neve „Anne a Sirály nemzetségből”, hivatalos lánykori neve Anna Kartyina. Manysi (vogul) mesemondó, meseíró, mesegyűjtő, tanítónő, nevelőnő. A Hanti–Manysi

¹¹ A könyv utószava.

¹² Hasonló furfangos feladványokat lehet olvasni a *Manysi találós kérdések* című, manysi–oroszlányú könyvecskében (E.I. Ромбандеева: «Маньси амшит/Мансийские загадки». Москва. 1996).

Nemzetiségi Körzet Érdemes Művésze, Hanti-Manszjszk Díszpolgára. Ősi keleti manysi halász családban született Nyugat-Szibériában, a Kondai járásban, a negyven házból álló (ma már nem létező) Jevra faluban. Édesanyját csak a munkája érdekelte, apját nem ismerte, nagyapja – a kondai manysik szent helyeinek őrzője – sem nagyon foglalkozott az unokájával. Tulajdonképpen Okol nagyanyja (Akulina Danyilovna) nevelte fel, róla vannak szép gyermekkori emlékei. A jószágos, bölcs, ösztönösen jó pedagógiai érzékkel bíró Okol, akit az egész falu az Anyák Anyjának¹³ nevezett (később az unokája is kiérdemelte ezt a címet), azt tartotta, hogy mese nélkül felnőni olyan, mint só nélkül élni. Ezért szívesen mesélt az unokájának, de – amint már említettem – csak három találós kérdés megfejtése ellenében. Később Anna adott fel öt találós kérdést a nagyanyjának, és megfejtés ellenében ő mesélt Okolnak öt mesét.

Télen bent a hajlékban (házikóban vagy sátorban) meséltek a tűz mellett ülve, nyáron kint a ház körül: Okol – hogy távol tartsa a szúnyogokat – jól megrakta a füstölőt, aztán mesélni kezdett. Először csak az unokájának, aztán lassanként odaszivárgott az egész falu – mindenki tátott szájjal hallgatta őt és a kicsi Annát. Konykova felnőttként is folytatta a mesélést az óvodásoknak, iskolásoknak, internátuslakóknak, a nemzetiségi rádió hallgatóinak – egyszóval mindenkinek. Kellemes orgánuma, káprázatos előadásmódja mindenkit lebilincsel.

A jó mese a gyermekeknek öröm, szórakozás, a felnőtteknek vigasz – tartotta Okol nagymama. „Az öregek azt tartják, hogy mindennek, ami az embert körülveszi, lelke van: a víznek, az erdőnek, a földnek, az égnek, és úgy is viszonyul hozzájuk, mint eleven lényekhez. A mese is él, repül, akár a madár.” – vallotta Anna Konykova. „A mesék után szépeket álmodik az ember; keze, lába megtelik erővel, válla megizmosodik, a háta kevésbé görnyed meg.”¹⁴ „A meséket úgy fogadták, mint színes mesebeli mintákba szőtt igaz történeteket.”¹⁵ „A mesékben örök a Jóság, a Szépség, és mulandó a Gonoszság, a Szomorúság.”¹⁶ A mesék segítenek túlélni a hosszú estétet, a szibériai hideget. A mesék a nép gondolatait, érzéseit, szokásait, hagyományait hordozzák múltban és jelenben – történetet és történelmet írnak írás nélkül is. A mesék bölcsességre, igazságosságra, emberségre tanítanak; segítenek a gyermeknevelésben¹⁷, a gyógyításban: túlélési mintául, szellemi-lelki táplálékul szolgálnak. És nemcsak a gyermekeknek... A szibériai, kis lélekszámú, önálló államiság nélküli, anyanyelvükben, kultúrájukban sokszor

¹³ Ez a legnagyobb cím, amivel egy manysi nőt illetni lehet.

¹⁴ In: Анна Конькова: «Сказки бабушки Аннэ» 1993: 34

¹⁵ In: Г. Сазонов – Анна Конькова: «И лун медлительный поток...» 1990: 36

¹⁶ In: Г. Сазонов – Анна Конькова: «И лун медлительный поток...» 1990: 42

¹⁷ Anna Konykova harminc évig tanított. Elmondása szerint a szüleitől, anyanyelvüktől, szülőföldjüktől határozottan elszakított, internátusba kényszerített, szeretethiányban megrokkant gyermekek lelkét mesékkel gyógyította; sőt a mesélést hatékony eszköznek tartotta a konfliktuskezelésben is.

fizikai létükben is veszélyeztetett, halmozottan hátrányos helyzetű őslakos népek életében a meséknek felbecsülhetetlen identitáshordozó/identitásörző szerepük is van – így a Konykova-meséknek is.

Anna Konykova az Anyák Anyja – szerte Ugorföldön. Évtizedekig tanított. Irodalmi munkássága a nyugdíjas éveiben bontakozott és teljesedett ki. Meséit először az «Огонь – камень»/Tűz – kő c. antológiában¹⁸ publikálták (Свердловск, 1981). 1982-ben jelent meg a Szazonovval közösen írt könyve (Г. Сазонов – А. Конькова: «И лун медлительных поток...»/ *A holdhónapok lassú áradása*. Свердловск). Első önálló műve a «Сказки бабушки Анны» (Свердловск, 1985) volt. (A «Сказки бабушки Анны» több kiadást is megért. Én az 1993-ban Bécsben megjelent kiadást fordítottam le. A 2001-ben Jekatyerinburgban megjelent kiadást a Talinka faluban élő gyermekek illusztrálták.) Hetvenötödik születésnapjára jelent meg a könyvritkaságnak számító «Элт миньп Ивыр»/«Вожак Ивыр»/ *Ivir vezér* miniatúrában, manysi–oroszlány nyelven, Gennagyij Rajsev hanti festő illusztrációival. Utolsó könyve, a «Свидание с детством»/ *Találkozás a gyermekkorral* 1996-ban Moszkvában látott napvilágot. Anna Konykova intenzív irodalmi, társasági életet élt: zöld házikójában, az ő szellemi hajlékában irodalmárok, etnográfusok, folkloristák, tudósok is megfordultak a világ több tájáról. Életműve a manysi nép bölcsessége és lelkiismerete – írta róla a hanti Jeremej Ajpin. Műveit angol, lengyel, cseh nyelvre is lefordították. Az *Anne anyó meséi* először olvasható magyarul.

Budapest, 2002. 02. 11.

Nagy Katalin

¹⁸ Az antológiában a tyumeni Észak népeinek meséi olvashatók Marija Vagatova (hanti), Taiszija Csucselina (hanti), Anna Konykova (manysi), Gennagyij Szazonov (oroszlány), Ivan Isztomin (nyenyec–komi) és Margarita Anyiszimkova (oroszlány) gyűjtésében/lejegyzésében/feldolgozásában. A címadó mese Konykováé.